

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Tematický výzkum zadluženosti ve městě Postoloprty

Výzkumná zpráva

Ing. Tereza Smékalová

Březen 2020

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Obsah

Manažerské shrnutí výzkumu v Postoloprtech	1
Seznam zkratk.....	2
Cíle vstupní analýzy.....	3
Metodologie výzkumu.....	3
Standardy výzkumné práce Agentury pro sociální začleňování.....	4
Základní terminologie.....	5
Agentura pro sociální začleňování.....	5
Sociální vyloučení.....	6
Úvod a struktura předkládaného textu.....	7
Současný stav ve městě Postoloprty v kontextu dluhů.....	7
Typy dluhů v Postoloprtech.....	11
Místní poplatek ze psů.....	11
Dluhy na svozu komunálního odpadu.....	12
Dluhy na nájemném v městských bytech.....	15
Ostatní dluhy.....	15
Dluhová poradna.....	19
Téma (ne)zaměstnanosti v Postoloprtech.....	22
(Ne)výhodnost legálního zaměstnání.....	24
Argumenty práce „na černo“.....	26
Pohled zaměstnavatelů na zaměstnávání osob v exekuci.....	28
Pracovní nabídky zprostředkované Úřadem práce ČR a Oddělení projektů EU Krajské pobočky Ústí n. L.....	29
Oblast vzdělávání v Postoloprtech a vulnerabilita dětí.....	31
Návaznost dluhové znalosti mládeže na ŠVP.....	31
Dětská zadluženost.....	33
Psychologické dopady.....	36
Legislativa.....	37

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Doporučení.....42

Zdroje.....43

Seznam obrazových příloh:

Obrázek 1: Porovnání údajů o exekucích v Postoloprtech v roce 2016 a 2017.....	8
Obrázek 2: Forma inkasa pohledávek skrze nejmenovanou společnost.....	22
Obrázek 3: Počet dětí v exekuci v jednotlivých krajích ČR (2019)	40

Seznam grafů:

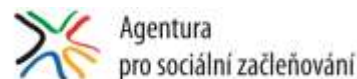
Graf 1: Věková struktura úspěšných žadatelů o oddlužení v Postoloprtech od roku 2014 ...	11
Graf 2 : Počet úspěšných žádostí o oddlužení (Postoloprty).....	12
Graf 3: Růst dluhů a pohledávek na poplatcích za odpady v letech 2011-2019 (v Kč).....	15
Graf 4: Obtíže se splácením půjček - porovnání rodin běžné populace a rodin ohrožených, v péči neziskových organizací.....	20
Graf 5: Věk uchazečů o zaměstnání pro město Postoloprty (leden 2020).....	26
Graf 6: Rozdělení uchazečů v evidenci ÚP dle nejvyššího dosaženého vzdělání	27

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Seznam realizovaných rozhovorů výzkumu	4
Tabulka 2: Srovnání situací, v níž se legální práce (ne)vyplatí	30
Tabulka 3: Srovnání exekucí a insolvenčí v daných ohledech	41

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Manažerské shrnutí výzkumu v Postoloprtech

Předkládaný tematický výzkum na téma zadluženosti vychází jak z poznatků získaných ze statistických dat a z dokumentů, tak i z profesních zkušeností oslovených místních aktérů či z osobních zkušeností respondentů z města Postoloprty. Terénní sběr dat proběhl v období od listopadu 2019 do února 2020. Jedním z cílů výzkumu bylo ve sledovaném území identifikovat míru sociálního vyloučení spojenou se zadlužením obyvatel Postoloprty a zmapovat jejich situaci. Cílem výzkumu bylo rovněž nastínit témata spojená s problematikou předluženosti osob, a to nejen ve městě Postoloprty.

Město Postoloprty se mírou zadluženosti v letech 2016-2017 řadilo mezi **obce nejvíce zatížené exekucemi**, a to v porovnání jak s okresy v Ústeckém kraji, tak v celorepublikovém srovnání. Podíl osob v exekuci starších 15 let činil tehdy **27,28 %**, **průměrně** pak dlužníci měli celkem **5 exekucí**.

Mezi základní zjištění plynoucí z výzkumného šetření ve městě Postoloprty vyplynulo, že nejzásadnějším problémem je **zadluženost obyvatel na místním poplatku za svoz komunálního odpadu**. Statistické údaje hovoří o tom, že v Postoloprtech je **každý čtvrtý občan** zadlužen vůči městu právě na komunálním odpadu. Z výzkumu dále vychází, že **více než třetinu** (36,44 %) této skupiny dlužníků **tvorí děti**. Ačkoliv se město snaží proaktivně předcházet těmto dluhům a vycházet vstřícně dlužníkům, kteří chtějí svůj dluh splácet, zároveň jim je v případě nezaplacení poplatku přičítáno **penále v 100% výši**.

Občané Postoloprty jsou dále zadluženi nejčastěji na **nebankovních půjčkách**, či dluží dalším subjektům, jakými jsou zdravotní pojišťovny či dopravní podniky. Respondenti uvedli, že se jejich **celkové dlužné částky** pohybují mezi **70 000 – 550 000 Kč**. V kapitolách jsou také nastíněny praktiky nebankovních subjektů, které vzhledem k nízké finanční gramotnosti osob v nouzi mohou ovlivňovat jejich přistoupení na podmínky půjčky. Všichni dotázaní se domnívali, že by bylo vhodné ve městě **zřídit dluhovou poradnu**, která by zadluženým osobám pomáhala zejména se v jejich dlužích zorientovat, a některým pak v jejich snaze dostat se do insolvenčního procesu.

Zadluženost obyvatele města ovlivňuje v mnoha ohledech. Nejvíce komunikovaná byla **souvislost s pracovním trhem**, který je pro osoby v exekuci často nevýhodným rozhodnutím. Z tohoto důvodu setrvávají osoby zatížené exekucemi v **nelegálních zaměstnáních**, díky kterým mohou zajistit adekvátní příjem domácnosti. Prostor byl dán také zaměstnavatelům, kteří ze svého pohledu uváděli další **problémy spojené se zaměstnáváním osob v exekuci**. V jejich výpovědích se opakovala zejména **náročnost agendy** spojená s exekucemi jejich zaměstnanců a **vysoká**

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

zodpovědnost za správnost odvodů a kooperaci s exekutory. Nastíněna byla také **problematika krátkodobého zaměstnávání osob v nouzi**, které v praxi neslouží jako aktivizační prvek pro zaměstnance, ale spíše jako jejich občasná záchranná síť.

Pro účely výzkumu byla oslovena také postoloprtská **mládež**, která uváděla, že **informace o půjčkách**, dlužích a exekucích přebírá spíše než ze školního prostředí **ze sekundárních zdrojů**, jakými jsou filmy, dále pak z rozhovorů v partě, případně z odposlechu od rodičů.

V závěru analýzy se zpráva věnuje psychologickým dopadům, které má vlastnictví exekucí na samotné zadlužené a jak je toto zatížení ve společenském životě ovlivňuje. Zmiňuje také některé legislativní překážky, které ovlivňují situaci zadlužených a jejichž řešení by zlepšilo podmínky a kvalitu života nejen zadlužených osob a to nejen v oblasti dluhů.

Seznam zkratek

Agentura, ASZ – Odbor (Agentura) pro sociální začleňování, Ministerstvo pro místní rozvoj

EU – Evropská unie

MěÚ – městský úřad (v Postoloprtech)

NNO – nestátní nezisková/é organizace

NZDM – nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (v Postoloprtech)

ŠVP – školní vzdělávací program

ÚP – úřad práce

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Cíle vstupní analýzy

Následující zpráva předkládá výsledky výzkumu na téma zadluženosti realizovaného Agenturou pro sociální začleňování (ASZ), která je jedním z odborů Ministerstva pro místní rozvoj ČR, ve městě Postoloprty za období od listopadu 2019 do února 2020.

Analýza se primárně zaměřuje na téma dluhů, které bylo ve městě Postoloprty identifikováno jako jedno z nejvíce tíživých. Analýza však dále rozebírá příbuzné oblasti, které se více či méně dotýkají dluhové problematiky, a to jak v kontextu lokálním, tak celorepublikovém. Snaží se z různých pohledů sledovat širší okolnosti spojené se zadlužením, aby podala komplexní pohled na zadluženost jako fenomén, který se dotýká mnoha společenských oblastí.

Toto výzkumné šetření má posloužit jako základní informační materiál pro efektivní spolupráci ASZ s městem a dalších aktérů sdružených v lokálním partnerství. Je teoretickým podkladem pro tvorbu strategických dokumentů a bude k dispozici členům lokálního partnerství při činnosti pracovních skupin. Zároveň analýza poslouží jako materiál pro další analytickou práci ASZ.

Metodologie výzkumu

Výzkum využil ve své metodologii kombinaci **kvalitativních a kvantitativních metod**, kdy jsou analyzována sebraná kvantitativní (povětšinou číselné údaje) a kvalitativní data (např. polostrukturované rozhovory) společně. Další z metod uplatněných v předkládané analýze byl i tzv. **desk research**, tedy sekundární analýza dostupných zdrojů. Tato metoda spočívá v získávání a analýze dat získaných od institucionálních aktérů. Doplnkovou metodou výzkumu bylo pozorování¹. Polostrukturované hloubkové rozhovory byly zpracovány pomocí metody otevřeného kódování. Jednotliví respondenti byli rekrutováni na základě vztahu k vydefinovaným tématům této analýzy. Z důvodu citlivosti tématu nebylo v případě cílové skupiny zadlužených osob přistoupeno k nahrávání rozhovorů.

Jako další techniky sběru dat byly při práci na této analýze uplatněny skupinové rozhovory, a to v případě sběru informací od mládeže v nízkoprahovém centru.

¹ Pro účely tvorby této analýzy byla zvolena metoda nezúčastněného pozorování.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Výhodou tohoto sběru dat je možnost větší otevřenosti a spontánního rozvoje rozhovoru mezi jednotlivými respondenty, lepší návaznost na témata a celkový vhled do fungování a nastavení vztahů ve skupině mladistvých, kteří spolu tráví volný čas.

Pro účely představení vícero pohledů na otázku exekucí a osob exekucí zatížených bylo osloveno 6 významných zaměstnavatelů v Postoloprtech a okolí. Tato část sběru dat probíhala metodou CATI (Computer Assisted Telephone Interviewing). Respondenti byli dotazováni formou telefonického, polostrukturovaného rozhovoru, přičemž jejich odpovědi byly výzkumníkem (bez zvukového nahrávání) okamžitě zaznamenávány a přepisovány.

Tabulka 1: Seznam realizovaných rozhovorů výzkumu

Rozhovory s institucionálními aktéry (MěÚ, ÚP, NNO, NZDM)	7 rozhovorů s 10 respondenty
Rozhovory s cílovou skupinou (obyvatelé Postoloprty zatížení exekucí/emi)	10 rozhovorů s 10 respondenty
Rozhovory s mládeží (15-18 let) z Postoloprty	5 rozhovorů s 17 respondenty
Rozhovory s významnými zaměstnavateli pro město a okolí Postoloprty	6 rozhovorů s 6 respondenty

Standardy výzkumné práce Agentury pro sociální začleňování

Výzkumníci Agentury pro sociální začleňování (dále jen ASZ) ctí obecně uznávané standardy kvality a etiky výzkumné práce. Mezi tyto standardy kvality patří především dodržování **zásady validity** a **reliability dat**. Validity (platnosti) dat je v ASZ dosahováno longitudinálním šetřením na místě, pečlivým výběrem (rekrutací) respondentů, užitím vhodných nástrojů výzkumu (scénáře rozhovoru, příp. výzkumnického deníku) i za pomoci přímých citací.

Pro zajištění validity dat výzkumníci v ASZ při své práci využívají tzv. **metodu triangulace zdrojů**, kdy závěry z terénního šetření vycházejí z kombinace

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

min. 3 zdrojů zjištění informací. Práce výzkumníků ASZ je dále založena i na triangulaci výzkumných metod. Mezi standardní použité metody v ASZ tak patří zúčastněné/nezúčastněné pozorování, polostrukturované rozhovory, sekundární analýza získaných dat včetně statistických dat (deskresearch), skupinové rozhovory, příp. dotazníková šetření. Výzkumníci využívají i tzv. triangulaci zjištění v časové ose, tj. ověřují získaná data v rozličných etapách výzkumu.

Reliability (spolehlivosti) dat dosahují výzkumníci v ASZ standardizovaným postupem analýzy dat od jasně stanovených oblastí dotazování (scénáře rozhovorů), vyhotovením přepisů rozhovorů až po kódování sebraných dat. Při kódování výzkumníci ASZ redukuje velké množství získaných dat do menších počtů analytických jednotek na základě souvislostí (podobnosti či odlišnosti).

Se sběrem a s analýzou dat končí výzkumníci v ASZ v momentě tzv. **nasycení** (saturation) dat. Nasycením se chápe jev, kdy již nepřicházejí nové informace či poznatky z terénu, naopak se objevují stále stejné vzorce a kategorie.

Při své práci se výzkumníci ASZ řídí také **Etickým kodexem výzkumníků Agentury pro sociální začleňování**, který ukotvuje mimo jiné práci s citlivými daty či nestrannost vůči subjektům v terénu. Ve zprávách o výsledcích výzkumníci ASZ jasně rozlišují mezi poznatky zjištěnými od respondentů, svou interpretací těchto poznatků a jakýmkoliv doporučeními na nich založenými. Použití tohoto kodexu mj. znamená, že v šetření není narušeno soukromí a důstojnost respondentů, respondenti byli vždy informováni o smyslu výzkumu a v případě nahrávání požádáni o jeho svolení. Samozřejmostí je i zaručená anonymita dotazovaných respondentů.

Základní terminologie

Agentura pro sociální začleňování je jedním z odborů Ministerstva pro místní rozvoj ČR. Agentura funguje od roku 2008 a je nástrojem na podporu obcím, které řeší problematiku sociálního vyloučení.

Agentura pro sociální začleňování

- pomáhá obcím a městům při mapování a detailním poznávání problémů sociálně vyloučených lokalit a jejich obyvatel, při přípravě a nastavování dlouhodobějších procesů pro jejich řešení a při získávání financí na tyto postupy

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

- propojuje místní subjekty (města, obce a jejich úřady, ale také neziskové organizace, školy a školská zařízení, Úřad práce, zaměstnavatele, policii a veřejnost), aby při sociálním začleňování spolupracovaly

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Sociální vyloučení

Pojmem sociální vyloučení rozumíme **proces vylučování lidí nebo skupin lidí na okraj společnosti, do chudoby a izolace**. Tento způsob vyloučení se projevuje na různých úrovních, např. sociální, prostorové, ekonomické či symbolické. Sociálně vyloučení se nacházejí v situaci, kdy mají sníženou míru přístupu ke zdrojům běžně dostupným většině obyvatel. Zároveň s tím se snižuje jejich schopnost udržovat sociální kontakty s obyvateli mimo situaci sociálního vyloučení, možnosti participace na organizaci sociálního života a účasti v rozhodování.

Sociální vyloučení se vyznačuje různými charakteristikami, které se v různých lokalitách vyskytují s různou intenzitou. Společná všem lokalitám a jejich obyvatelům je však skutečnost, že se potýkají s několika zásadními existenčními problémy zároveň, a tudíž jejich řešení, které by směřovalo k vymanění se ze stavu sociální exkluze, je natolik obtížné, že je pro sociálně vyloučeného takřka nedosažitelné bez vnější pomoci.

Základními indikátory sociálního vyloučení jsou materiální chudoba, dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na dávkách v hmotné nouzi, nízká kvalita a nejistota v bydlení, ztížený přístup ke kvalitnímu společnému vzdělávání, vysoká míra zadlužení, výskyt rizikového chování a kriminality a vysoká míra migrace. Jednotlivé ukazatele samy o sobě sociální vyloučení nezakládají. Je to teprve jejich kombinace, která zasaženým jedincům či rodinám brání v integraci či plnohodnotném životě a na různých úrovních je vylučuje ze společnosti. Každý z uvedených aspektů sociálního vyloučení může být v různých lokalitách a u různých jejich obyvatel zastoupen v jiné míře. Kombinace intenzity přítomnosti těchto jevů pak vytváří charakter jednotlivých lokalit, které se stejně jako lokální kontext mnohdy výrazně liší.

Pokud dochází k vyšší koncentraci osob s kombinací několika nebo všech výše zmíněných ukazatelů, hovoříme o sociálně vyloučené lokalitě. Sociálně vyloučené lokality obvykle vznikají působením systémových aktérů či tržních mechanismů. Při jejich vzniku lze sledovat jak vnější příčiny tohoto procesu, jako jsou schvalované zákony, postoje institucí, tržní mechanismy a stanoviska zbytku společnosti, tak faktory vnitřní, mezi které se řadí životní styl samotných sociálně vyloučených, které se často mezigeneračně reprodukuje. Specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita. V českém kontextu se pak jedná o etnicitu romskou.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Úvod a struktura předkládaného textu

Tato tematická analýza má za cíl prezentovat výsledky výzkumného šetření ve městě Postoloprty, které se zaměřovalo na oblast dluhů a na jeho základě dále poukázat na multidisciplinaritu tématu dluhů, půjček a exekucí, které se zpráva snaží dávat do souvislostí. Již z názvu kapitol lze vidět, že dluhy zasahují do několika oblastí a významně je ovlivňují – tak, že mnohdy nelze řešit jedno bez druhého.

Začátek zprávy je zacílen na představení stavu dluhů přímo v Postoloprtech, v souvislosti s dluhy, které pramení z neplacení městských poplatků, a na možném návrhu pomoci zadluženým občanům Postoloprť skrze dluhovou poradnu, která by byla zaměřena na jiný typ poradenství zaměřený na komplexnější a více osobní podporu zadlužených osob.

Zpráva se v dalších kapitolách věnuje dluhům v kontextu pracovního trhu, a to z pohledu dlužníků-uchazečů o zaměstnání či dlužníků-zaměstnanců, dále pak z pohledu zaměstnavatelů a jejich vztahu se zaměstnanci v exekuci či insolvenční. Věnuje se pracovním možnostem, které (ne)jsou pro dlužníky výhodné, tématu práce „na černo“ a neudržitelnosti krátkodobých pracovních nabídek. Dále se analýza zaměřila na dluhy a děti. Na jejich znalost dluhových pojmů, zda tyto poznatky pramení ze vzdělání, kterého se jim dostává, a v neposlední řadě na téma dětské zadluženosti. Zároveň se zpráva snaží dotknout souvisejících témat, která byla v průběhu rozhovorů s respondenty nastíněna, a kterými jsou nebankovní půjčky, psychologické dopady půjček na zadlužené osoby a problematičnost stávající legislativy v souvislosti s exekucemi.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

V závěru práce jsou ve spolupráci s dluhovou expertkou Agentury pro sociální začleňování, Petrou Adamovskou, navržena doporučení pro řešení dluhové situace v Postoloprtech.

Současný stav ve městě Postoloprty v kontextu dluhů

Dle veřejně dostupné Mapy exekucí² se město Postoloprty v porovnání s ostatními obcemi v okrese Louny v roce 2016 a 2017 řadilo mezi obce nejvíce zatížené exekucemi. Poslední data na úrovni obcí jsou dostupná pro rok 2017, kdy podíl osob v exekuci v Postoloprtech činil 27,28 %, což byl oproti roku 2016 nárůst o 2 procentní body. Z dat Exekutorské komory ČR, ze které tato mapa vychází, lze dále vyčíst, že průměrný počet exekucí postoloprtských obyvatel se pohyboval kolem 5. Takové množství exekucí se nejčastěji objevuje také ve výsledcích kvalitativního šetření, které za účelem sběru dat pro tuto analýzu proběhlo, a jehož výsledky jsou představeny níže.

V roce 2016 činila průměrná částka za jistinu v Postoloprtech 177 461 Kč. V roce 2017 již tento průměr o několik tisíc korun klesl, na 169 051 Kč, což souvisí s dalším ukazatelem – počtem osob v exekuci. Počet takových osob se totiž meziročně oproti roku 2016, kdy bylo v Postoloprtech 998 obyvatel v exekuci, zvýšil na 1 078 osob. Tento nárůst značí, že se u dlouhodobých dlužníků nezvyšoval počet jejich exekucí, spíše naopak, stávající dlužníci dovedli v tomto roce svůj dluh snižovat, naopak přibývalo počet nových osob v exekuci, s nižšími částkami určenými k exekuci. To podporuje také další údaj, tedy celkový počet exekucí v Postoloprtech; v roce 2016 bylo na území Postoloprty zaznamenáno 5 197 exekucí, zatímco v roce 2017 již 5 753 exekucí.³

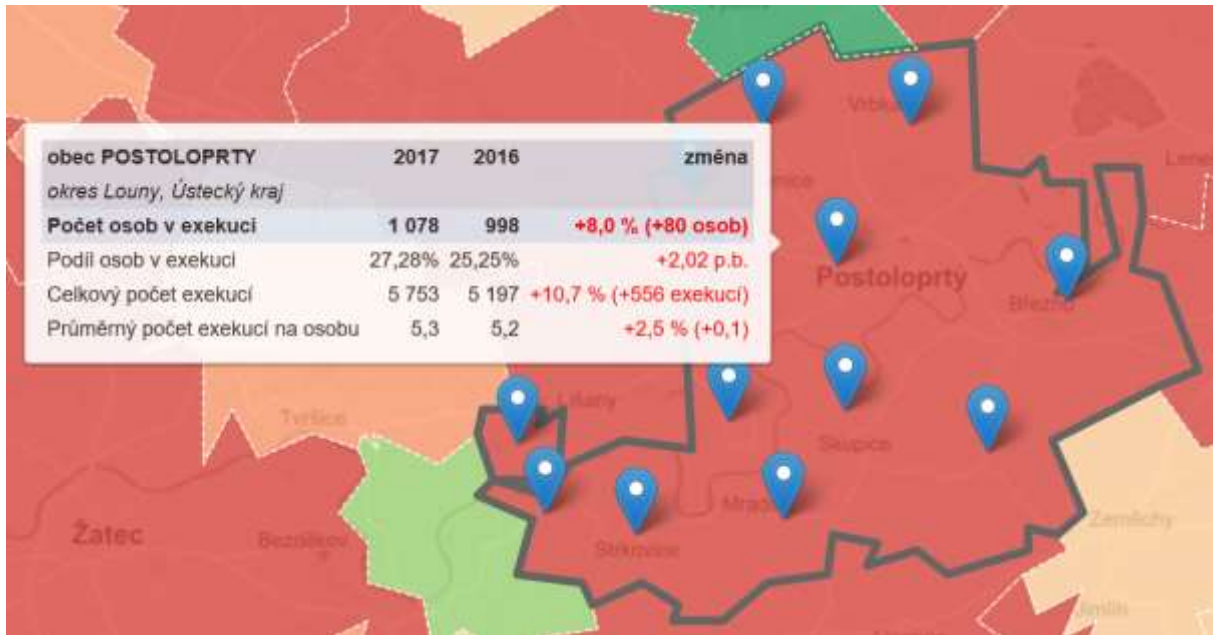
² Dostupné z: <http://mapaexekuci.cz/index.php/mapa-2/>, 27. 2. 2020

³ Dostupné z: <http://mapaexekuci.cz/index.php/mapa-2/>, 27. 2. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Obrázek 1: Porovnání údajů o exekucích v Postoloprtch v roce 2016 a 2017⁴

Za rok 2017 disponuje Mapa exekucí bližšími údaji o osobách v exekuci, ze kterých vyplývá 7% podíl seniorů v exekuci, 9% podíl dětí do 18 let v exekuci a 15 % osob je v exekuci ve věku 18-29 let. S největším podílem 41 % jsou osoby s 3-9 exekucemi, 28 % osob z Postoloprty bylo k roku 2017 zatíženo 1 exekucí a dokonce 17 % osob zatíženo více jak 10 exekucemi.⁵

V případě osob, které z důvodu vysoké dlužné částky nejsou schopny své dluhy běžnou formou splatit, nebo se ocitly v dluhové pasti, existuje možnost oddlužení neboli insolvence. Tato možnost však skýtá mnoho podmínek, které musí dlužník splnit, a závazků, kterým musí dostát. Údaje o úspěšných i neúspěšných žadatelích najdeme v insolvenčním rejstříku.⁶ K 23. 1. 2020 se v insolvenčním rejstříku od roku 2008 nacházelo 219 záznamů/žadatelů za město Postoloprty. Povolena oddlužení však započala rokem 2014. Před tímto rokem nebylo dle dostupných výsledků

⁴ tamtéž

⁵ tamtéž

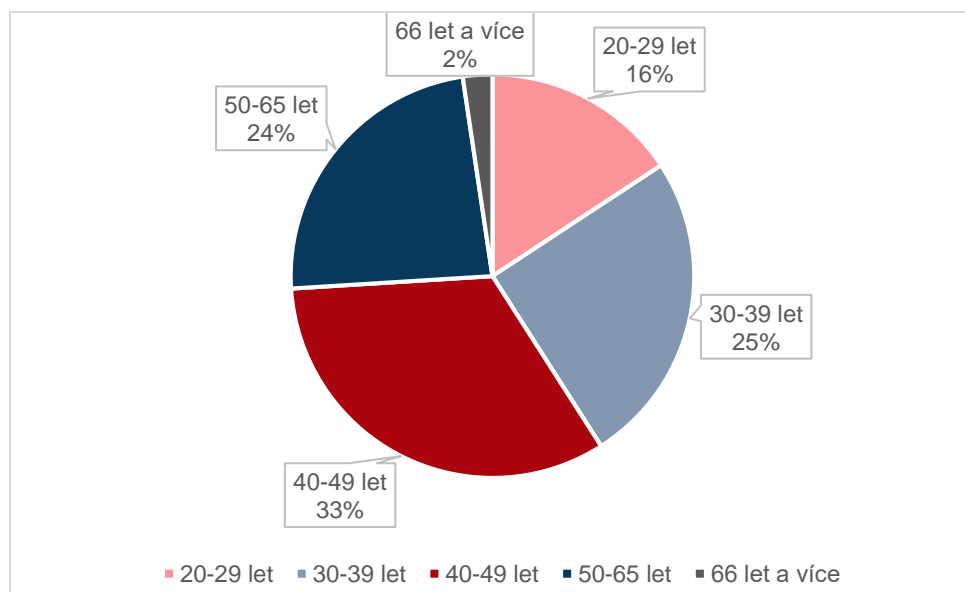
⁶ Dostupné z: <https://isir.justice.cz/isir/common/index.do>, 23. 1. 2020

povoleno oddlužení žádnému obyvateli Postolopr. Z počtu 219 bylo 104 osobám povoleno oddlužení, z nichž bylo 23 manželských párů.⁷

Podíl mužů a žen byl velmi vyrovnaný, mezi 81 osobami, které se do procesu oddlužení dostaly⁸, bylo 41 žen a 40 mužů. Věková struktura je zanesena v Grafu 1⁹, na kterém lze pozorovat, že nejsilnější věkovou skupinou, jsou osoby ve věku 40-49 let, za kterou následuje 25 % obyvatel Postolopr ve věku 30-39 let, kterým bylo povoleno oddlužení. 24 % žadatelů je ve věku 50-65 let, 16 % ve věku 20-29 let a 3 osobám bylo v době schválení oddlužení 66 let a více. V insolvenčním rejstříku se k lednu 2020 nenacházel žádný úspěšný žadatel ve věku do 20 let.

Graf 1: Věková struktura úspěšných žadatelů o oddlužení v Postoloprtech od roku 2014¹⁰

Na Grafu 2 lze sledovat vývoj v počtu úspěšných žádostí o insolvenční ve městě Postoloprty od roku 2014. Nejvíce úspěšných žádostí bylo zaregistrováno v roce 2015 a v roce 2019. Nejméně pak v roce 2014 a 2016. Významný nárůst úspěšných žádostí o oddlužení v roce 2015 souvisel se zřízením dluhové poradny v Postoloprtech a zavedení registrované sociální služby – sociálně-aktivizační služby pro rodiny

⁷ Celkem se jedná o více osob, konkrétně o 127 osob, avšak manželské páry jsou pro účely insolvence a také pro účely této analýzy chápány jako jeden záznam/osoba/žadatel.

⁸ Není započítáno 23 manželských párů, u kterých je podíl muže a ženy zřejmý.

⁹ Věk žadatelů je počítán vzhledem k roku, ve kterém o insolvenční žádali, resp. k roku, ve kterém jim byla insolvence schválena.

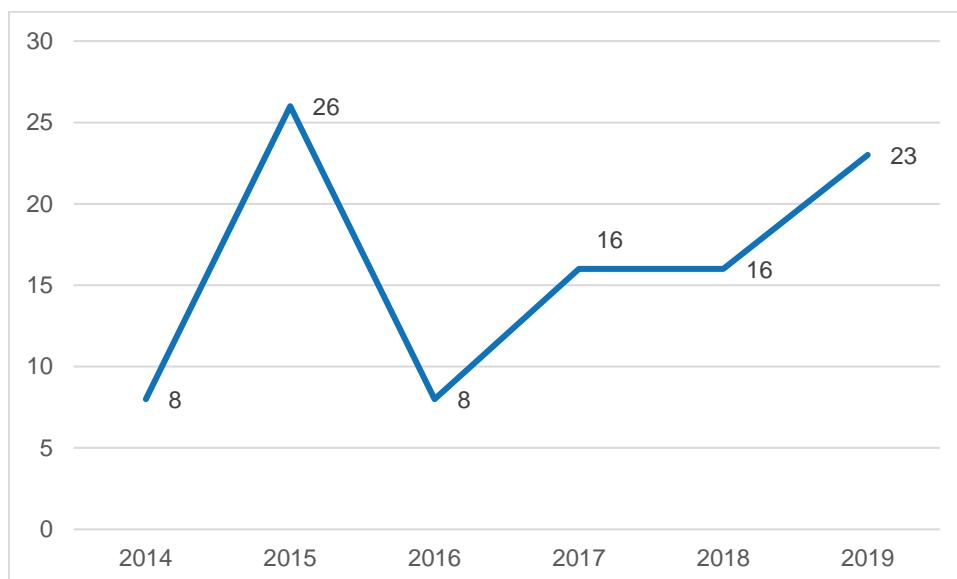
¹⁰ Dostupné z: <https://isir.justice.cz/isir/common/index.do>, 23. 1. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

s dětmi, NNO Vavřinec z.s., která jí doplnila službu Terénních programů a umožnila tak pomoc celých rodinám ze sociálně vyloučeného prostředí. Obě z výše uvedených služeb NNO Vavřinec z. s. odkazovaly své klienty k řešení předluženosti do nově otevřené dluhové poradny Centra služeb pro zdravotně postižené o.p.s. Dalším významným faktorem v roce 2015 bylo zahájení komunitního plánování rozvoje sociálních služeb a prarodinných aktivit ve městě. Nárůsty počtu schválených insolvenčních návrhů v letech 2017 a 2019 jsou spojeny se změnou legislativních podmínek oddlužení.

Graf 2 : Počet úspěšných žádostí o oddlužení (Postoloprty)

Typy dluhů v Postoloprtech

Město Postoloprty patří v Ústeckém kraji k těm městům, ve kterých jsou jeho obyvatelé zavázáni odvádět poplatek za svoz komunálního odpadu. Platba za tuto službu je v případě Postoloprty v gesci městského úřadu, který si skrze matriční údaje o obyvatelích s trvalým bydlištěm v Postoloprtech hlídá počet obyvatel, kteří jsou povinni tento místní poplatek každoročně hradit. Určité skupiny obyvatel jsou dále městu vázány splácet tzv. místní poplatek za psa, či v případě nájemníků městských bytů také nájemné.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Občané Postoloprty však nejsou zatíženi pouze těmito dluhy vůči městu, ale také dluhy u bankovních či nebankovních subjektů, které jsou v této kapitole také blíže rozpracovány.

Místní poplatek ze psů

Povinnost platit poplatek za psa stanoví v Postoloprtech obecně závazná vyhláška č.2/2003 o místním poplatku ze psů¹¹. Ročně odvádět částku za držbu psa má každý majitel psa s trvalým bydlištěm v Postoloprtech, přičemž výše částky tohoto poplatku se pohybuje od 50 Kč do 600 Kč za jednoho psa. Sazby poplatku se rozlišují dle místa bydliště (vzdálenost od centra města), od druhu domu, ve kterém majitel psa žije (činžovní, panelový dům), zda je majitel poživitelem důchodu apod.

V případě, že majitel psa tento poplatek nehradí, může být vymáhaná částka dle zmíněné vyhlášky zvýšena až trojnásobně. Městský úřad se však dle jeho informací nejčastěji uchyluje k 50% penále. Dlužník je o dluhu vůči městu informován skrze upomínku, případně následně platebním výměrem. K prosinci 2019 město evidovalo 128 osob, které na poplatku ze psů dluží dohromady 55 000 Kč. Dle informací Městského úřadu v Postoloprtech tyto dluhy nejsou následně posílány do exekučního řízení.

Dluhy na svozu komunálního odpadu

Nejčastějším dluhem místních obyvatel na místním poplatku je pro Postoloprtské *Místní poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů*. K němu jsou zavázány všechny osoby s trvalým bydlištěm na území města, které jsou tímto povinny platit 500 Kč za svoz odpadu za rok¹². Výjimku netvoří ani novorozenci či důchodci, jejichž částka za místní poplatek není nijak ponížena.¹³ Dle formuláře¹⁴ městského úřadu však lze od poplatku osvobodit držitele platného průkazu ZTP/P, či osoby, které se dlouhodobě zdržují v zahraničí či

¹¹ Dostupné z: https://m.postoloprty.cz/assets/File.ashx?id_org=12611&id_dokumenty=1797, 11. 2. 2020

¹² V rámci tohoto poplatku jsou zahrnuty popelnice na směsný odpad a společné kontejnery na tříděný odpad, ke kterým občané zdarma dostávají tašky na tříděný odpad.

¹³ Dostupné z: <https://m.postoloprty.cz/polplatky-za-odpady/d-2395>, 13. 2. 2020

¹⁴ Dostupné z: <https://m.postoloprty.cz/uplatneni-naroku-na-osvobozeni-od-poplatku-za-odpady/d-1930>, 13. 2. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

v rámci studia mimo město, anebo v jiném specifickém zařízení (např. vězení, vazba, v zařízení zdravotní, sociální nebo výchovné péče).

Svoz komunálního odpadu je pro město prodělečný. Roční náklady města na svoz za rok 2019 činily 5 775 000 Kč, zatímco na poplatcích bylo vybráno 2 341 000 Kč. Město proto již zvažovalo navýšení tohoto poplatku, který se v ostatních českých městech pohybuje až do výše 850 Kč/osobu.¹⁵ Pro rok 2020 však k tomuto kroku Postoloprty zatím nepřistoupily.

Data vypovídají o tom, že v Postoloprtech je 25 % obyvatel zadluženo na svozu komunálního odpadu.¹⁶ K prosinci 2019 bylo dle informací městského úřadu, který tyto dluhy spravuje, evidováno 1 180 dlužníků. 750 z nich jsou dospělí a 430 děti do 18 let. Dalších 350 je počet osob/pohledávek, které jsou již vymáhány exekučně.

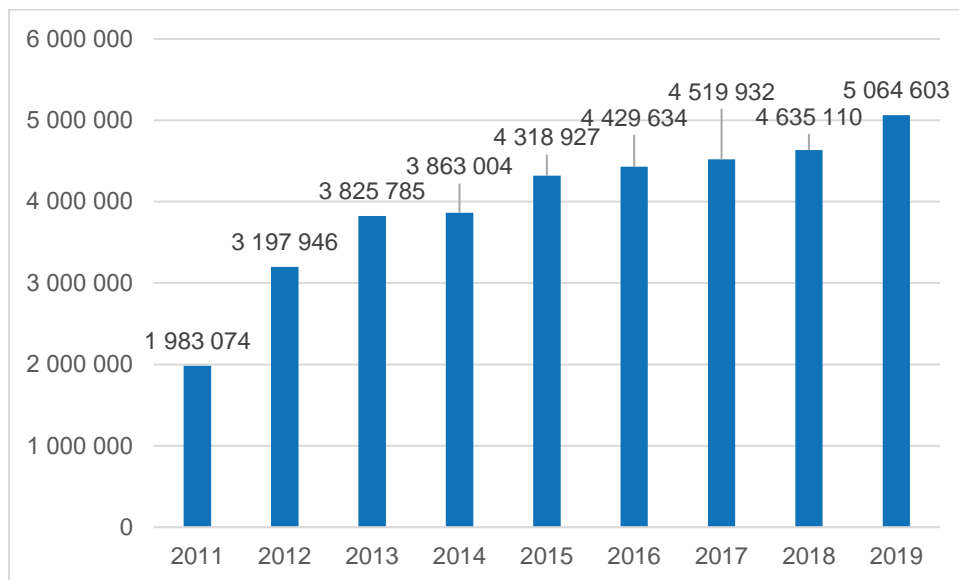
Na Grafu 3, uvedeném níže, lze vidět postupné navyšování dlužné částky za nezaplacené poplatky za svoz odpadu od roku 2011 do 2019. Z něj je patrné, že se rok od roku dluh obyvatel za svoz odpadu vůči městu stále navyšuje, avšak zejména mezi lety 2016-2018 pak pomalejším tempem. Tyto údaje odpovídají také vyjádření zaměstnance městského úřadu, který tuto agendu spravuje a který v rozhovoru uvedl, že zejména v roce 2018 město pocítilo zlepšení platební morálky jeho obyvatel v placení tohoto místního poplatku.

¹⁵ Dostupné z: <https://skrblik.cz/wp-content/uploads/tema/09-poplatky-za-svoz-komunalniho-odpadu-full.png>, 13. 2. 2020

¹⁶ Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91917344/1300721903.pdf/ea01e710-2ae5-49f3-8792-ebb384754346?version=1.0>, 13. 2. 2020

Graf 3: Růst dluhů a pohledávek na poplatcích za odpady v letech 2011-2019 (v Kč)¹⁷

Splatnost poplatku za svoz odpadů je dle městského úřadu vždy k 30. 9. na daný kalendářní rok. Po domluvě s pracovníkem, který tuto agendu spravuje, je však možné platit poplatek za popelnice během roku, tedy dopředně. Děje se tak v případě zejména početnějších rodin, kdy je výdaj za svoz odpadu jednou ročně významnou položkou v rodinném rozpočtu. Ve věci úhrad poplatků za komunální odpad s MÚ Postoloprty, odborem vnitřních věcí již dlouhodobě úzce spolupracuje úřad práce, pracoviště hmotné nouze. Jedná se nejen o úhrady aktuální, ale i o možnosti splácení dlužných částek.

V případě nezaplacení poplatku je občanovi zasílána upomínka (nejčastěji do konce kalendářního roku) a následně platební výměr, již se započtením 100% penále. Pokud se v těchto fázích dlužník osobně dostaví na městský úřad svůj dluh řešit, je mu nabídnuta možnost splácet dluh formou splátkového kalendáře. V současnosti eviduje městský úřad takovýchto osob přibližně 30. Z rozhovoru s pracovníkem městského úřadu, který tuto agendu spravuje, je patrné, že je kladen důraz na osobní kontakt a snahu dlužníka svou situaci řešit. V takovém případě je možné nejen nastavení splátkového kalendáře ve splátkách, které jsou pro konkrétního člověka reálné, ale také odpuštění penále, které se s dluhy často pojí. V hrubém, osobním odhadu

¹⁷ Dostupné z: https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Postoloprty_VA.pdf, 28. 2. 2020, údaje o dlužích od r. 2016 poskytnuty MěÚ Postoloprty

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

zaměstnance městského úřadu, který tyto dluhy spravuje, se jedná v cca 40% o osoby, které na poplatek zapomenou a po výzvě se dostaví na úřad svůj dluh řešit. V minulém roce bylo dle informací MěÚ odpuštěno penále zhruba 20 takovým osobám. Tyto procesy jsou však založeny na individuálních případech, a nejsou proto zaneseny v žádné veřejně přístupné městské vyhlášce, či směrnici.

V opačném případě, tedy pokud dlužníci na výzvy nereagují a svoz odpadu neplatí, dluh osobám narůstá. A to až do doby, dokud dlužná částka nedosáhne průměrně 9 000 Kč, tedy přibližně 1/3 exekutorského poplatku. V takovém případě, tedy většinou po nasčítání dluhů z několika let, je dluh předložen k řešení skrze exekutora, se kterým město v těchto záležitostech spolupracuje. Do roku 2016, který byl prozatím posledním rokem, kdy město sčítalo dluhy a případně je předávalo exekutorovi, bylo do exekučního řízení za dluhy na svozu komunálního odpadu posláno 350 osob. V případě rozhodování o přistoupení k poslednímu možnému kroku, k exekuci, je v některých případech rozhodováno ve spolupráci se sociálním oddělením města, které s dlužníkem, či rodinou je mnohdy také v kontaktu.

V případě dětských dlužníků za svoz odpadu, kterých je v Postoloprtech významný, až alarmující počet, jsou jim do jejich 18 let, resp. jejím rodičům zasílány upomínky o nezaplacení poplatku¹⁸. Platební výměry, spolu s návrhy k exekuci jsou této skupině dlužníků rozesílány po dovršení 18 let. Na stránkách města, kde je informováno o poplatku za svoz odpadu, se však hovoří o tom, že *povinnost úhrady poplatku má v případě nezletilých osob jejich zákonný zástupce – rodič*¹⁹. Tato odpověď města se ovšem dá chápat tak, že odpovědnost za placení či neplacení poplatku za svoz komunálního odpadu náleží do 18 let věku dítěte jeho rodičům, a teprve po dovršení 18 let samotnému mladistvému.

Zaměstnanec městského úřadu uvedl, že pokud je s dlužníkem-rodičem v kontaktu ohledně splátkového kalendáře, veškeré jeho splátky plynou nejdříve na splacení dluhu jeho dětí a poté na splacení dluhu za něj, jakožto dospělého.

Mimo kroky, které městský úřad podniká následně, tedy až v případě nezaplacení poplatku (jako výše uvedené upomínky, platební výměry a jiné), uskutečňuje město,

¹⁸ Výjimku dle městského úřadu tvoří případy před rokem 2013.

¹⁹ Dostupné z: <https://m.postoloprty.cz/polplatky-za-odpady/d-2395>, 13. 2. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

dle jeho informací, několik preventivních opatření, která mají místní upozornit na jejich povinnost platit místní poplatky. Nově přistěhovalí obyvatelé jsou po návštěvě matriky informováni o místních poplatcích dopisem, ke konci roku je místním rozhlasem vyhlášováno doporučení, aby se obyvatelé dostavili na městský úřad zkontrolovat, zda nedluží na místních poplatcích. Ve Zpravodaji města Postoloprty, který je v tištěné formě dodáván do každé domácnosti v Postoloprtech, a je také dostupný online, je čtenářům před koncem termínu splatnosti připomínána povinnost občanů platit za svoz komunálního odpadu. Dle sociálního oddělení města jsou občané dále informováni také pracovníky neziskových organizací působících v Postoloprtech (*Romano Jasnica, spolek* a *Vavřínek, z. s.*), nebo samotnými pracovníky sociálního oddělení, kteří nově přistěhovalé rodiny navštěvují spolu se strážníky městské policie a informují je o vyhláškách obce.

Dluhy na nájmem v městských bytech

Město Postoloprty disponuje 125 byty. Pravidla pro získání obecního bytu v Postoloprtech upravuje Směrnice č. 1/2019 pro přidělování bytů do nájmu²⁰. Výše nájemného v těchto bytech se odvíjí od plochy bytu a je stanovena na 48 Kč za m². Smlouvy jsou nastaveny a případně také prodlužovány vždy na rok.

Byty pro město spravuje externí firma²¹, a případné dluhy na nájmem jdou, dle informací městského úřadu, mimo agendu městského úřadu. K lednu 2020 bylo dle informací města evidováno 33 dlužníků za nájmem, s celkovým dluhem 1 007 709,35 Kč (bez započtení penále, které je uplatňováno až při soudním vymáhání). Náklady řízení pak v prosinci 2019 činily kolem 880 000 Kč.

V případě neplacení nájemného jsou nájemníci o skutečnosti informováni nejdříve upomínkou, a to ihned následující měsíc po neuhrazení nájmu. Následně osobní návštěvou. Dále je jim nabídnut splátkový kalendář. Tato možnost byla v roce 2019 umožněna 3 nájemníkům. Posledním krokem je soudní vymáhání, k čemuž město využívá externí právní kanceláře, které je dlužný případ předán zpravidla do 3 měsíců. K lednu 2020 Postoloprty evidují 25 exekucí vůči nájmemu za městské bydlení a 2 probíhající insolvence.

²⁰ Dostupné z: <https://www.postoloprty.cz/postup-ziskani-obecniho-bytu/d-5951/p1=2371>, 13. 2. 2020

²¹ Od 1. 4. 2020 došlo ke změně a bytový fond města spadá pod správu Městského úřadu Postoloprty.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Ostatní dluhy

Obyvatelé Postoloprť však dle údajů z Mapy exekucí a jejich osobních výpovědí nedluží pouze městu za uvedené poplatky, ale také jiným bankovním, i nebankovním subjektům. U těchto společností se tyto osoby zadlužily v případě nemožnosti dostat svým závazkům a zpravidla měsíčně své platby hradit, nebo čerpaly půjčky, aby pokryly výdaje za domácnost, či splatily nějaký svůj další závazek. V návaznosti na nemožnost splácení těchto závazků a půjček byly tyto dluhy řešeny v rámci exekuce.

Celkové částky exekucí u dotázaných 10 respondentů se pohybovaly mezi 70 000 – 550 000 Kč, přičemž 3 respondenti nebyli schopni odhadnout jejich celkovou dlužnou částku. Počet exekucí u dotázaných se pak pohyboval od 3 do 8. V některých případech však respondenti znovu nebyli schopni říci přesný počet jejich exekucí, z tohoto důvodu uváděli údaj „5 a více“. V jednom případě respondent nedokázal ani odhadnout počet svých exekucí.

V případě kalkulace všech dluhů (počet a celková částka dluhu) je nutné připomenout nepřetržitý narůstající charakter dluhů spolu s významným faktorem, jakým je informovanost respondentů o počtu exekucí a jejich výši, či případné osobní zkreslování finálních částek. To může pramenit jak z neznalosti o nárůstu úroků, tak z možné psychické obrany samotných dlužníků. Z těchto důvodů lze tyto informace považovat spíše za orientační.

Z celkového počtu všech exekucí, které respondenti uvedli, patřilo celkem 10 dluhů nebankovním subjektům (mezi nejčastěji využívané patřily společnosti jako Provident a Cetelem, dále pak Home Credit, Fine Credit či Profi Credit). Na druhém místě respondenti uváděli dluhy za elektřinu a za zdravotní pojištění, dále pak za telefonní služby a další služby trojice českých operátorů a také dluhy za pokuty na městské hromadné dopravě (nejčastěji v Praze).

Někteří z dotázaných s exekutory komunikují, někteří naopak vypověděli, že se jim v tuto chvíli už nikdo neozývá a už jim chodí pouze dopisy (upomínky). Jeden z respondentů uvedl svou negativní zkušenost s návštěvou exekutorů v jeho zaměstnání. Jedna z dotázaných uvedla, že jakožto samoživitelka má velký strach z případné návštěvy exekutorů. Jak vypovědělo několik respondentů; pokud nemohou platit plné splátky, snaží se jednou měsíčně poslat alespoň 100 Kč, aby odvrátili

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

případnou návštěvu exekutorů. Uvedená žena vypověděla, že nejdříve musí každý měsíc poplatit výdaje tzv. existenční, tedy spojené s bydlením (nájem, poplatky) a teprve poté řeší, z čeho zaplatí jídlo, pomůcky do školy a jak velkou částku bude schopna poslat na splátky exekucí.

Dva z respondentů uvedli, že půjčky, u kterých došlo ke sesplatnění a nařízení exekuce, nebyly brány z jejich iniciativy a v minulosti byly prakticky na ně pouze napsány. Dnes jsou však oni těmi, kteří jsou zodpovědní za jejich placení. Takové příběhy, kdy chtěla osoba pomoci partnerovi, nebo rodičům v nouzi, jsou popsány například ve výzkumné zprávě *Jak zůstat člověkem v síti dluhů*²². Toto výzkumné šetření mezi zadluženými obyvateli v Postoloprtech však také nebylo chudé na příběhy osob, které například uvedly, že jim byly společnostmi, které poskytují půjčky, poskytnuty nepravdivé informace za účelem „oblbnout“ jejich budoucí klienty/dlužníky.

Nedostatečná informovanost zájemců o půjčku spojena s komplikovaností pojmů a finančních zkratk, poznámkami pod čarou v kontrastu s velkými poutacemi nadpisy u poskytovatelů půjček, to vše hraje při sjednávání půjček svou roli. A o to více v případě sociálně slabých osob, či osob v nouzi. Pro ilustraci je níže prezentováno několik dovětek velkých poskytovatelů půjček, které mohou být pro klienty zavádějící, či skryté.

RYCHLÁ ONLINE PŮJČKA S MIMORÁDNĚ NÍZKÝM ÚROKEM: *Vycházíme klientům vstříc a držíme nízkou úrokovou sazbu. Momentálně Vám můžeme nabídnout půjčku s historicky nejnižším úrokem už od 3,9 % ročně s RPSN 4 %. Min. RPSN 4 %, max. RPSN 28,8 %, min. doba splácení 3 měs., max. 96 měs. podle výše půjčky.*²³

PŮJČKA S ÚROKEM 2,99 %: *Úrok začíná na 2,99 % p.a. Průměrný úrok pro půjčku na 150 000 Kč je 5,99 % p.a. a 7,04 % RPSN se splátkou 2958 Kč. Jednorázový poplatek činí 2%. Celkem zákazník zaplatí 177 416 Kč za 5 let. Doba splácení může být od 6 měsíců do 7 let. Maximální RPSN je 31,94 %.*²⁴

Lze však předpokládat, že vliv na časté přistoupení na půjčku ze strany osoby v nouzi mají také reklamy těchto společností v médiích, na internetu, ve formě letáků, bannerů ad., kterými je v současnosti veřejný prostor přehlčen. V tomto případě se nejedná

²² Dostupné z: <https://www.otvorenaspolecnost.cz/knihovna/5385-jak-zustat-clovekem-v-siti-dluhu-kvalitativni-vyzkum>, 3. 3. 2020

²³ Dostupné z: <https://www.moneta.cz/pujcky-a-uvery/pujcka-na-cokoliv>, 3. 3. 2020

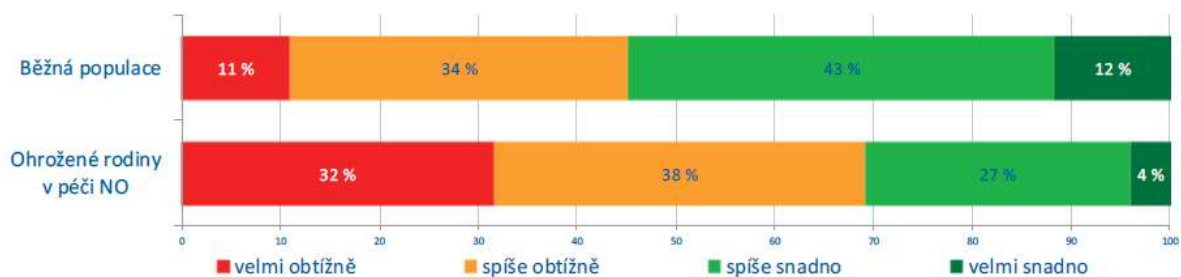
²⁴ Dostupné z: <https://zonky.cz/nejlevnejsi-pujcka/>, 3. 3. 2020

pouze o nebankovní instituce, ale také o ty bankovní, které mnohdy bez většího důvodu obvolávají své klienty s nabídkou půjčky, o kterou klient nemusel nikdy projevit zájem. Toto podbízání a lákání může být chápáno až jako přesvědčování klienta o tom, že půjčku doopravdy potřebuje, což je z etického hlediska v kontextu zejména sociálně slabších osob přinejmenším nemorální.

Specifičností skupiny obyvatel, které lze označit za ohrožené se věnuje Zpráva z výzkumu *Stav české rodiny, co ji chrání a ohrožuje*²⁵. Ta se zaměřuje na rozdíly v oblasti úvěrů a půjček mezi domácnostmi běžné populace a na základě výzkumného šetření je srovnává s domácnostmi ohrožených rodin, které spolupracují s neziskovými organizacemi. Z jejich výsledků vyplývá, že procento domácností, které má nějaké úvěry nebo půjčky se neliší, liší se však v charakteru a obtížnosti splácení těchto pohledávek. Největší rozdíly mezi těmito typy domácností byly zaznamenány u hypoték a v případě vícečetných půjček. Zatímco hypotéku má 21 % běžné populace, u ohrožených rodin je to 11 %. Oproti tomu „více úvěrů/půjček“ má 17 % ohrožených rodin, z běžné populace pak pouze 7 % rodin. Liší se také v obtížích se splácením úvěrů a půjček, které jsou znázorněny na Grafu 4.

Graf 4: Obtíže se splácením půjček - porovnání rodin běžné populace a rodin ohrožených, v péči neziskových organizací²⁶

V případě, že se klient ocitne v exekuci z důvodu nesplácení půjček těmto společnostem, je po něm vymáhána nejen částka, kterou si půjčil, spolu s úroky, kterými se u společnosti uvázal, ale celková suma se dále navyšuje o případné poplatky, penále a pokuty, odměny exekutorů, náklady na vymáhání, náklady nalézacího řízení, soudní poplatky či předpokládané náklady exekuce. Celková částka, kterou měl dlužník uhradit, se ve vymáhacím procesu znásobí zpravidla na troj- až

²⁵ Dostupné z: <https://www.nadacesirius.cz/soubory/zaverecne-zpravy/Zaverecna-zprava-z-vyzkumu-primarni-prevence-ohrozeni-rodiny.pdf>, 3. 3. 2020

²⁶ Tamtéž

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

vícenásobek této částky. Jeden z respondentů tyto praktiky označil za mafiánské, které mu možností tak enormního navýšení připomínají lichvu. Také jeden z oslovených zaměstnavatelů se vyjádřil, že pokud si člověk půjčí 20 000 Kč, není reálné a zároveň etické po něm požadovat více než dvojnásobek částky. Opak je však v běžném životě pravdou. V souvislosti s tímto problémem neustálého a jinak než insolvenční nezastavitelného navyšování úroků a pokut se nabízí otázka, do jaké míry je toto navýšení potřebné, či výchovné a zda se nenavyšuje pouze pro účely většího zisku poskytovatelů půjček a zisku exekutorů nebo vymahačských společností. Lze totiž předpokládat, že pokud člověk není schopen splatit dluh 20 000 Kč, nebude ani v budoucnu schopen zaplatit stejný dluh v částce již 200 000 Kč.

Nepřehlednost a tzv. přeprodávání půjček a exekucí dalším věřitelům či exekutorům připodobnil jeden z respondentů ke kolotoči, ve kterém má dlužník jen minimální, či takřka žádnou dostupnou možnost zjistit, komu má aktuálně platit a kolik mu z jeho dluhu zbývá doplatit. Zároveň se mu může s každým dnem jeho dluh navyšovat. Tato netransparentnost pak napomáhá *systemovému obchodu s dluhy, propojený sítě věřitelů, inkasních agentur, rozhodců působících od vzniku dluhu až po exekuční vymáhání přes oddlužování*²⁷, jak uvádí výzkumná zpráva *Rodina a dítě v kontextu*. Jak vypověděli respondenti, dlužník se tak v mnohých případech nemá sám šanci ve svých dlužích vyznat.

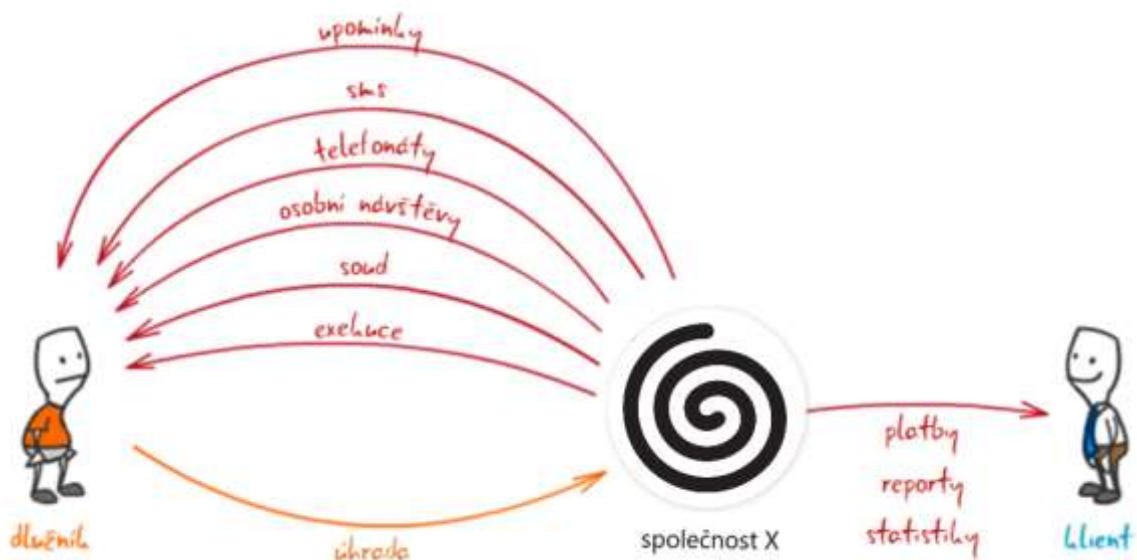
Věřitelé, kteří jsou s vymáháním svých pohledávek nedostatečně úspěšní, se mohou obrátit na společnosti zabývající se inkasem pohledávek. O jedné z nich během rozhovoru informoval respondent a hodnotil jejich přístup jako velmi nekompromisní, podobný prý hlášením ve věznicích. Svým tvrdým přístupem k dlužníkům se na jejich stránkách prezentuje i sama společnost; „*Tvrdość procesu doporučíme, konečný proces schvalujete Vy*. Svým klientům z řad firem dále radí, aby skrze jejich služby jednali „rychle, důrazně a efektivně“. Společnost při sjednání jejich služeb slibuje zvýšení platební morálky dlužníků o 30 % a zároveň doporučuje *vymáhat pohledávky naším jménem, jelikož změnou subjektu dosáhneme nejvyšší úspěšnosti, ale na žádost jsme schopni vystupovat jménem Vaší společnosti*. Cestu k úspěchu ve vymáhání pohledávek následně znázorňují na Obrázku 2.

²⁷ Dostupné z: <https://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/rodina-a-dite-v-kontextu-moznosti-prevence-podpory-a-spoluprace.pdf>, 3. 3. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Obrázek 2: Forma inkasa pohledávek skrze nejmenovanou společnost²⁸

Dluhová poradna

Zadluženým osobám, které chtějí své exekuce aktivně řešit, jsou k dispozici služby dluhových / občanských poraden. Nejbližší takovou dluhovou poradnou pro obyvatele Postoloprť je poradna spadající pod *Centrum služeb pro zdravotně postižené Louny o.p.s.*, která funguje v Lounech od roku 2013. Personálně je zajišťována dluhovou poradkyní na plný úvazek a právničkou formou smlouvy o dílo. Dluhová poradna má registrované sociální služby ve městech Louny, Postoloprty a ve spádových obcích v rámci ORP Louny. Zároveň je akreditovanou osobou pro poskytování služeb oddlužení.

Sociální služba pomáhá svým klientům v oblasti problematiky exekucí a v řešení insolventnosti. V roce 2019 využilo služeb dluhové poradny v Lounech 22 osob z Postoloprť. Sedmi z nich byly zpracovány a úspěšně schváleny návrhy na oddlužení. Celkem poradna eviduje za rok 2019 77 hodinových osobních setkání s uživateli z Postoloprť, do kterých není zahrnuto studium podkladů klientů a jejich zpracování.

Město v roce 2015 v souvislosti s Komunitním plánováním v oblasti řešení zadluženosti v Postoloprtech navázalo spolupráci s dluhovou poradnou v Lounech,

²⁸ Dostupné z: https://www.redogan.cz/inkaso_pohledavek.aspx, 3. 3. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

jejíž dluhová poradkyně dojížděla do Postoloprte až do roku 2017. Zde byla zřízena v prostorách městské knihovny dluhová poradna, která byla v provozu dvakrát do měsíce, vždy ve čtvrtek v odpoledních hodinách, v průběhu uvedeného období a čase, po předchozím objednání.

Činnost výše uvedené poradny byla v Postoloprtech ukončena z několika důvodů. Z výpovědí institucionálního aktéra vyplynulo, že se Postoloprty setkávaly s nízkým zájmem obyvatel o tyto služby, spojený s ostychem dostavit se do místní knihovny, která se nachází v centru města, a tedy tzv. „všem na očích“. Jelikož dluhová poradna fungovala po celou tuto dobu souběžně také v Lounech, nebylo dle dluhové poradkyně výjimkou, že se Postoloprťští dostavovali řešit své dluhy do Loun, kde jim byla zajištěna větší anonymita. Poskytovatelé služby se v Postoloprtech setkávali s nízkou návštěvností a nedostavováním se na domluvenou schůzku bez předchozí omluvy. Dále byla zmíněna nepřipravenost klientů na schůzku, jejich nedostatečná informovanost o vlastních dlužích, častá neznalost a neorientování se ve finanční oblasti a v problematice dluhů, a v některých případech také nepochopení činnosti dluhové poradny jako takové.

V souběhu těchto služeb dále Kontaktní pracoviště ÚP ČR v Lounech nabízelo a nabízí svým klientům také jednou do měsíce možnost objednat se na konzultaci u pracovníka Poradny při finanční tísní o.p.s., která probíhá v prostorách Kontaktního pracoviště ÚP ČR v Lounech. Těmto klientům pak nabízí poradenství a následnou pomoc při řešení platební neschopnosti či oddlužení.

Ve městě fungují dvě neziskové organizace, které provozují sociální poradenství na základě registrovaných sociálních služeb a se svými klienty naráží na téma dluhů a exekucí. Jsou jimi *Romano Jasnica, spolek* a *Vavřinec, z. s.* V Postoloprtech funguje od roku 2016 (v návaznosti na projekt z roku 2014) také projekt *Společně to dokážeme v Ústeckém kraji*, financovaný z evropského sociálního fondu (*Operační program Zaměstnanost*), který se zaměřuje na oblast zaměstnanosti osob ohrožených sociálním vyloučením a spadá pod Krajskou pobočku Úřadu práce ČR v Ústí nad Labem, dostupný pro uchazeče na Kontaktním pracovišti Louny ÚP ČR. Výše oslovení aktéři uvádějí, že jsou při své práci limitováni možnostmi a nedostatečnými kompetencemi v řešení zadluženosti, kvůli kterým nedokáží dlužníkům pomoci tak,

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

jako dluhová poradci. Tyto osoby proto posílají do nejbližší dluhové poradny, právě v Lounech.

Většina dotázaných zadlužených osob z Postoloprť se v rozhovorech vyjádřila, že má povědomí o fungování dluhové poradny v Lounech, přičemž někteří z nich ji také navštívili – ať už ze svého rozhodnutí, nebo skrze doporučení ÚP ČR. Ačkoliv jsou Louny v dojezdové vzdálenosti od Postoloprť (9 km, autobusová doprava zajištěna 3-4x do hodiny), je pro některé rodiny, či samoživitelky obtížné se do Loun na schůzku s dluhovou poradkyní dostavit.

U většiny respondentů, kteří absolvovali konzultaci v dluhové poradně v Lounech, se dle jejich výpovědi jednalo o jednorázovou záležitost, při které získali rady, jak v jejich konkrétním případě postupovat - bez nutnosti se do poradny dostavit znovu, nebo bez případné další podpory (zajištění dokumentace) a motivace k zahájení řešení ze strany dluhové poradkyně. Všichni respondenti se však vyjádřili pro znovuoobnovení dluhové poradny přímo ve městě Postoloprť.

Za důležité bylo v rozhovorech označeno místo zřízení dluhové poradny, a to i přesto, že se dotázaní na ideálním místě neshodli. Někteří respondenti zmiňovali uváděný ostych, když se poradna nacházela na postoloprťském náměstí, a proto pro provoz služeb dluhového poradenství doporučovali ubytovnu Meta, která je stranou od centra města, a kde se nachází nezisková organizace *Vavřinec* spolu s kanceláří projektu *Společně to dokážeme*. Takové místo je pro cílovou skupinu známým prostředím, kde mají zkušenost s tím, že se jim dostane pomoci. Někteří respondenti naopak uváděli knihovnu (bývalé kino) jako to správné místo, o kterém budou všichni vědět a budou tak moci služeb dluhového poradce využít. Jeden respondent uvedl jako ideální prostor pro dluhovou poradnu městský úřad, jakožto instituci, které důvěřuje. Důvodem byly respondentovy negativní zkušenosti s tzv. dluhovými poradci a právníky, kteří si za své poradenské služby nechávali platit nemalé částky.

Z rozhovorů však vyplývala potřeba poradce, který by zastával spíše roli sociálního pracovníka/„průvodce“ v dluhové, či povšechně finanční oblasti. Osoby, která by měla čas a prostor zadluženým osobám vysvětlit a doprovázet je v řešení jejich situace a v některých případech provozovat také terénní služby. Důvodem je mnohdy nízká finanční vzdělanost klientů a velmi často také těžká orientace ve fungování exekucí, insolvenčí a právních pojmů s nimi spojenými, což bylo z rozhovorů s osobami v

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

exekuci patrné. Pokud však mluvíme o „neorientaci“ respondentů v oblasti dluhů, v některých případech lze spíše mluvit o přejímání „všeobecně známých“ informací či informací od známých, které však často nejsou platné pro všechny případy. Jelikož se některých rozhovorů v Postoloprtech účastnila také externí dluhová poradkyně, docházelo při šetření k případům, kdy byla respondentům vyvrácena jejich domněnka o tom, že nedosáhnou na oddlužení, která se opírala o informace právě od respondentových zadlužených známých.

Respondenti nejčastěji uváděli potřebu pomoci v základním zmapování jejich dluhů. Na otázku, kolik exekucí mají, často neznali přesnou odpověď, odpovídali, že „ví“ o určitém počtu exekucí. Problém neorientace ve vlastních dlužích byl v rozhovorech stěžejní. Respondenti naráželi na neustálé změny, které v jejich případech nastávají – nepřetržité změny dlužných částek, změny věřitelů, změny legislativy. Dotázaní si také v případě doručení některé obsílky neuvědomovali, o jaký dluh se jedná, protože o něm neměli ponětí několik let.

Od dluhového poradce by dále dle rozhovorů respondenti očekávali pomoc při procesu oddlužení, tedy zda právě v jejich případě mohou žádat o insolvenční řízení a jak případně postupovat. Následně v sestavení splátkového kalendáře, nastavení komunikace s věřiteli, doporučení v oblasti pracovních možností a v neposlední řadě také očekávali od poradce určitou míru psychické podpory.

Téma (ne)zaměstnanosti v Postoloprtech

Ačkoliv se může na první pohled zdát, že téma zaměstnanosti svým zaměřením nesouvisí s tématem této analýzy, tato kapitola by měla být jedním z důkazů o tom, že exekuce nejsou nevýznamným činitelem v otázce (ne)zaměstnanosti určitých skupin osob, ale jedná se o spojené nádoby. Dluhy ovlivňují zaměstnanost v několika ohledech, které jsou níže rozpracovány; zejména pak v rozhodování ohrožených rodin o přistoupení na formu nestandardního zaměstnávání a tedy rizikem existenčního ohrožení domácnosti.

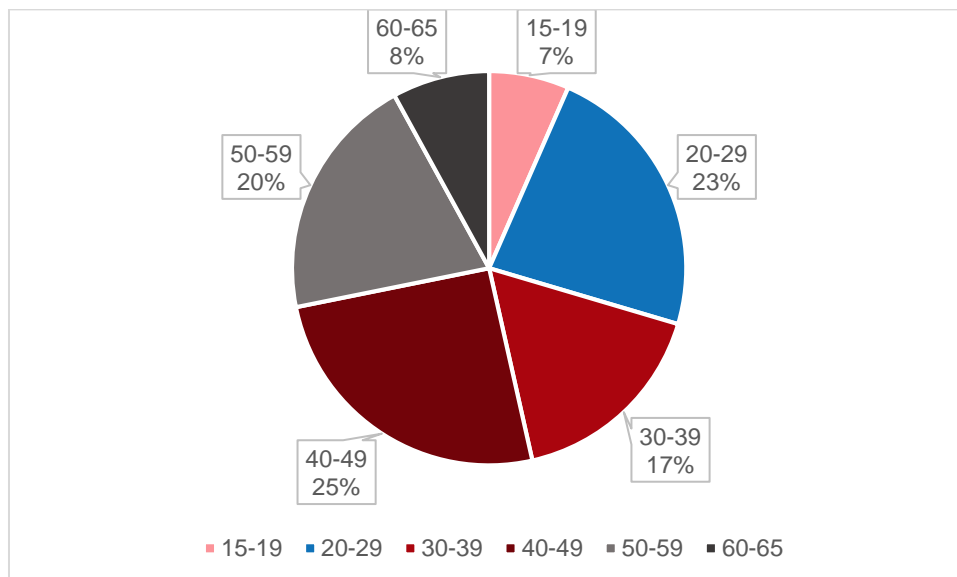
S rodinami ohroženými exekucemi, nebo s rodinami, které se již nachází v exekuci, může souviset několik údajů, které byly pro tuto analýzu poskytnuty kontaktním pracovištěm Úřadu práce ČR v Lounech, pod který místně spadá město Postoloprty.

V Postoloprtech se k 31. 1. 2020 nacházelo 225 nezaměstnaných osob. Míra nezaměstnanosti tedy činila 6,7 %. Z uvedených dat dále vyplývá, že průměrná délka evidence uchazečů o zaměstnání je 385 dní, přičemž 45 osob je nezaměstnaných dlouhodobě, tedy déle než 1 rok. Dle *Centra pro společenské otázky – SPOT*²⁹ mají lidé s dlouhodobou evidencí na úřadu práce zkušenosti s veřejně prospěšnými pracemi, krátkodobými smlouvami, neformálním zaměstnáním a evidencí na úřadu práce a neustále se točí v tomto kruhu. Příčinou je dle nich souběh různých forem znevýhodnění, mezi které patří např. právě exekuce, které na sebe vzájemně působí a problémy takovýchto osob více ovlivňují.

Z dat o evidovaných uchazečích o práci ze dne 20. 1. 2020 vychází, že celkem 58 % z uchazečů o zaměstnání jsou ženy. Na Grafu 5 je zachycen věk uchazečů o zaměstnání pocházejících z Postoloprť, přičemž průměrně jsou osoby ve věku 39,9 let.

Graf 5: Věk uchazečů o zaměstnání pro město Postoloprty (leden 2020)

Kontext nejvyššího dosaženého vzdělání uchazečů o zaměstnání u úřadu práce lze vidět na Grafu 6. Nejvíce zájemců o práci, skoro 40 %, disponuje vzděláním základním, 27,7 % jsou uchazeči se středním vzděláním s výučním listem, necelých 16 % osob je

²⁹ Dostupné z: <https://www.pracevobci.cz/upload/studies/16/factsheet-08.pdf#page=5>, 4. 3. 2020

bez vzdělání a necelých 12 % se uchází o zaměstnání se středním vzděláním s maturitou.

Graf 6: Rozdělení uchazečů v evidenci ÚP dle nejvyššího dosaženého vzdělání³⁰

Počet nezaměstnaných osob s exekucí v Postoloprtech je dle ÚP ČR k 31. 1. 2020 73, počet osob v hmotné nouzi pak 153. Rozhovory s cílovou skupinou obyvatel v exekuci/ích probíhal s osobami zaměstnanými i nezaměstnanými. Někteří z oslovených respondentů se vyjádřili, že mají osobní zkušenost s nelegálním zaměstnáním, tzv. s prací „na černo“. Argumentů, které odůvodnily jejich rozhodnutí přikročit k nárazovým brigádám, či pomocným pracím bez vědomí úřadu práce, bylo několik a jsou v následující kapitole postupně představeny.

(Ne)výhodnost legálního zaměstnání

Tématu práce, exekucí a dávkového systému se dlouhodobě věnuje Mgr. Lucie Trlifajová, která ve svých analýzách upozorňuje na zásadní problém v hledání legálního zaměstnání pro osoby v exekuci, a mj. se svými kolegy na konkrétních případech propočítávají možné scénáře finanční situace v takových domácnostech. Pokud jsou na osoby uvaleny exekuce, jsou nuceni se rozhodovat, zda přistoupí na snížení celkového příjmu ze mzdy, jehož částka nemusí pokrývat potřebné náklady na

³⁰ Data poskytnuta Kontaktním místem Úřadu práce ČR v Lounech, k 20. 1. 2020.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

chod domácnosti a v případě, že jsou zároveň pobíratelem sociální dávky, představuje exekuce zastavení možnosti čerpání dané státní sociální podpory. Vystavení domácnosti takovýmto existenčním rizikům může však v případě nouze vést k dalšímu zadlužování.

Pokud je osoba v exekuci, nepobírá sociální dávku podpory v hmotné nouzi, a je zároveň smluvně zaměstnána, dochází u jejího platu každý měsíc ke srážkám ze mzdy, které jsou stanoveny soudním rozhodnutím či exekučním příkazem. Výše těchto srážek je však omezena nezabavitelným minimem. To sestává ze základu nezabavitelné (exekučně nepostižitelné) částky. Tu tvoří dvě třetiny součtu částky životního minima (3 410 Kč³¹) a dále částka normativních nákladů na bydlení pro jednu osobu v obci velikosti 50 000-99 000 obyvatel³² (6 502 Kč³³).³⁴ Nezabavitelná částka na osobu, která zodpovídá za danou exekuci, byla pro rok 2020 stanovena na 6 608 Kč.³⁵ K této sumě se za každou další vyživovanou osobu přičítá čtvrtina této částky.³⁶

Avšak v případě nízkopříjmových skupin mnohdy dochází k tomu, že nezabavitelné minimum je svou částkou nižší než výše jejich potenciální čisté mzdy plynoucí z legálního zaměstnávání. Dalším argumentem osob v exekuci a zároveň dotázaných respondentů pro jejich setrvání v šedé ekonomice je tedy ztráta či ponížení některých sociálních dávek, což někteří z dotázaných osobně zažili. Mezi ně patří důchod (invalidní), nemocenská, peněžitá pomoc v mateřství, přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, odstupné, podpora v nezaměstnanosti aj.³⁷ Jeden z respondentů uvedl, že před plánovanou operací věřitelům nahlašoval svou dočasnou platební neschopnost a pokusil se s nimi domluvit na splátkovém kalendáři, resp. na jeho odložení, z důvodu neodpovídajícího příjmu. S několika však tyto domluvy dopadly neúspěšně.

³¹ Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/dluznikum-v-exekuci-zustane-v-roce2020-vice-penez/>, 28. 2. 2020

³² Bez ohledu na to, v jak velké obci osoba v exekuci reálně pobývá.

³³ tamtéž

³⁴ Dostupné z: <http://www.pracevobci.cz/upload/studies/2/SPOT-Prace-jako-financi-a-existenci-riziko.pdf>, 28. 2. 2020

³⁵ Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/dluznikum-v-exekuci-zustane-v-roce2020-vice-penez/>, 28. 2. 2020

³⁶ Dostupné z: <http://www.pracevobci.cz/upload/studies/2/SPOT-Prace-jako-financi-a-existenci-riziko.pdf>, 28. 2. 2020

³⁷ Dostupné z: <https://www.ekcr.cz/1/exekutori-radi/824-19-srazky-ze-mzdy?w=>, 28. 2. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Trlifajová však upozorňuje, že ani v případě legálního zaměstnávání není systém nastaven ideálně. Sociální dávky (jejichž cílem je primárně pomáhat osobám v nouzi), které nejsou dle zákona exekvovatelné, tedy nejsou exekučně vymahatelné, jsou počítány z příjmů před exekučními srážkami. *V případě exekuce má rodina nejen snížen příjem ze zaměstnání, ale zároveň jsou jí jednotlivé dávky snižovány, jako by dostávala čistou mzdu v plné výši. U početnějších domácností, jejichž částka nezabavitelného minima je nižší než čistý příjem, se kterým se rodina stále nalézá v situaci hmotné nouze, může dojít k situaci, že je exekvován plat, i když je domácnost v hmotné nouzi. Příjem domácnosti se následně vzhledem k nastavení dávek podle platu před exekucí, může dostat pod hranici životního minima. Eventuálně může dojít k situaci, kdy rodiny kvůli navýšení platu ztrácejí na dávky nárok, po exekuci se však její příjmy dostanou pod hranici absolutní chudoby. U dalších domácností je pak velmi podstatným faktorem snížení příspěvku na bydlení, v důsledku čehož výrazně klesá celkový příjem domácnosti.*³⁸

Centrum pro společenské otázky na ukázce reálných výpočtů finančního zůstatku zadlužených rodin srovnalo rozhodnutí o legálním zaměstnání a o setrvání na sociální podpoře.³⁹ Z tabulky je patrné, v jakých případech se může legální práce osobám vyplatit a v jakých hrozí strháváním vysokých částek domácnostem existenční riziko.

³⁸ Dostupné z: http://centrumspot.cz/wp-content/uploads/2015/01/2014_Vyhodnost_prace_I_final.pdf, 28. 2. 2020

³⁹ Dostupné z: <https://www.pracevobci.cz/upload/studies/15/factsheet-07.pdf>, 4. 3. 2020

Tabulka 2: Srovnání situací, v níž se legální práce (ne)vyplatí⁴⁰

	Příjem před exekuční srážkou (hrubá mzda / důchod)	Zůstatek ze mzdy po exekuci (přednostní exekuce)	Příjem, pokud domácnost zůstane na dávkách
Prodavačka, jedno dítě, Plzeň	19 000	10 831	14 409
Seniorka, Praha	důchod 10 000, DPČ 8 000	9 804	11 643
Učitel, manželka na rodičovské, jedno dítě, Ostrava	30 000	14 431	19 970
Úřednice, manžel, Karlovy Vary	24 000	11 557	14 678

Argumenty práce „na černo“

Možnost takových situací si v rozhovorech uvědomovali také oslovení respondenti, čímž z praktického hlediska ospravedlňovali mimosmluvní formy zaměstnávání. V současném nastavení systému sociálních transferů, či exekucí je rozhodnutí o vstupu člověka do oficiálního zaměstnání ovlivněno několika méně viditelnými aspekty, které mohou destabilizovat domácnost z hlediska jejích finančních příjmů. Snaha o začlenění se do běžného pracovního života a rozhodnutí o ukončení či nepřistoupení na práci „na černo“ se tak zvláště v kontextu zadluženosti domácnosti, stává pro zadluženého v některých ohledech nevýhodným⁴¹.

Jedním z důvodů je například mnohem nižší schopnost splácet své dluhy. V případě, že jsou dlužníci zaměstnáváni nelegálně, jejich výdělek jim umožňuje splácet větší částky jejich dluhu s vidinou rychlejšího splacení exekuce a stále s možností zachování si potřebného životního standardu (např. v kontextu nenadálých výdajů). Nelegální formy práce, ať už dlouhodobého, sezónního, či nárazového charakteru jsou skupinou zadlužených chápány jako velmi praktické a účelné. Pomáhají jim nejen v případě nouze, kdy se bez závazků mohou obrátit na blízkou firmu či známého a okamžitým výdělkem vyřešit svou situaci, ale zároveň jim paradoxně poskytují určitou

⁴⁰ tamtéž

⁴¹ Dostupné z: <https://www.pracevobci.cz/upload/studies/11/factsheet-03.pdf#page=4>, 4. 3. 2020

formu bezpečného zaměstnání a „jistoty“ uplatnění zejména v nenáročných, manuálních profesích.

V průběhu rozhovorů s cílovou skupinou zadlužených bylo znatelné neuvědomování si dopadů výběru možnosti nelegálního zaměstnávání na jejich budoucí život. Respondenti argumentovali výhody setrvání v takovém zaměstnání, avšak v žádném z rozhovorů se neukázalo, že by si představovali možné scénáře, které by mohly nastat, nebo které jednoho dne nastanou. Jeden z institucionálních aktérů uvedl, že se již několikrát setkal s příběhem člověka v exekuci, který nebyl v zaměstnání vázán smlouvou a náhle onemocněl, nebo nešťastnou náhodou byl zneschopněn zaměstnání vykonávat. Ačkoliv jsou na dopady výběru práce na černo pracovníkem uchazeči o zaměstnání⁴² neustále upozorňováni, přý tomu mnohdy nepřikládají větší důležitost, dokud taková situace nenastane. Osoby až v takové chvíli pocítí, že nemají nárok na sociální jistoty a podpory od státu, které by jim za jiných okolností v krizovém období pomohly. Jedná se zejména o invalidní, či starobní důchod, či nemocenské náhrady. Pracovníci sociálních služeb jsou pak v takové chvíli v pozici, kdy je práce s takovými uchazeči složitější a předpoklad zlepšení jejich životních podmínek méně pravděpodobný.

Největší zájem zaznamenává jeden z institucionálních aktérů o takové profese, které se svým zaměřením snoubí s archetypálním fungováním ženy a muže v domácnosti. Dle rozhovorů s osobami v exekuci, muži nejčastěji zmiňovali jednoduchost v nalezení manuální, dělnické práce. Ženy se naopak snaží získat práci jako pomocné síly v kuchyni či v oblasti úklidových služeb. V souvislosti s jejich vlastní domácností pak také při výběru kladou důraz na pracovní dobu, která by neměla kolidovat s vyzvedáváním dětí ze škol a školek, a péčí o vlastní domácnost. Jedna z respondentek například uvedla, že ačkoliv byla s prací ve společnosti Amazon spokojená, nevyhovovaly jí dlouhé směny, kvůli kterým se nemohla řádně starat o děti a svou domácnost.

Pokud je člověk v exekuci v zaměstnání vázán smluvně, plyne z toho další nevýhoda, kterou v rozhovorech komunikovali zejména oslovení zaměstnavatelé. Touto nevýhodou je nemožnost motivace zadlužených zaměstnanců, protože veškeré odměny, či platové navýšení plynou okamžitě na srážku exekuce či platbu insolvence.

⁴² Dále jen „uchazeči“.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Zvýšení mzdy tak osoba pocítí pouze „papírově“, a zaměstnavatel tak nemá reálnou možnost, jak svého zaměstnance v práci odměnit za dobře odvedenou práci, či jak jej v další práci motivovat. Ačkoliv si zaměstnanec může uvědomovat, že tímto způsobem se právě vymaňuje ze svých dluhů a tyto srážky ze mzdy jsou mu reálně ku prospěchu, je důležité si uvědomit, že splácení dluhů a zejména pak exekucí není otázkou několika měsíců, ale několika let. V souvislosti s nepružnou legislativou se tak zaměstnanec může jen těžko spolehnout např. na nastavení reálné částky nezabavitelného minima, či částky životního minima (v souvislosti s valorizací či inflací), která by v praxi i v průběhu let odpovídala potřebám dané domácnosti.

Jednomu z dotázaných však naopak strhávání z platu vyhovovalo. Důvodem bylo, že se o úhradu svých dluhů nemusel starat a výši splátek a celkový proces nemusel s exekutorem sám komunikovat. Zodpovědnost za splácení z jeho pohledu přebíral jeho zaměstnavatel tím, že odváděl z jeho výplaty srážky ze mzdy. Zároveň však respondent vyjádřil svou nespokojenost s výší svého platu, kterou považoval za nízkou. Při takovém argumentu však lze předpokládat, že si pravděpodobně neuvědomoval (z pohledu zaměstnance) faktickou nemožnost zvýšení platu, jak je vysvětleno výše.

Pohled zaměstnavatelů na zaměstnávání osob v exekuci

V rozhovorech s oslovenými významnými zaměstnavateli v Postoloprtech a okolí se právě náročná agenda a zodpovědnost za správné odvody exekucí zaměstnanců objevovaly jako nosná témata. Z rozhovorů vyplynulo, že přibližný podíl zaměstnanců v exekuci, či v insolvenční se v daných firmách pohybuje kolem 10 %. Dvě z oslovených společností se vyjádřily, že osoby v exekuci nezaměstnávají. Zaměstnavatelé uváděli, že u zadlužených zaměstnanců je potřeba sledovat každou exekuci, oznamovat zainteresované subjekty o zaměstnání dlužníka, dále potřebu neustálé součinnosti nejen s exekutorem, ale také s OSSZ, pojišťovnami a dalšími orgány, komunikace s nimi, řešení jejich požadavků, nutnost odpovídání do 7 dnů pod hrozbou pokut, přípravování podkladů pro konkurz, opakované dokládání dokumentů, jejich skenování, kontrolu pořadí pohledávek, řešení přednostních pohledávek a další. Pokud je zaměstnanec již v procesu oddlužení, správa jeho dluhů je pro zaměstnavatele pak mnohem méně pracná. Oslovení zaměstnavatelé v takovém případě hovořili o jednom platebním příkazu danému subjektu (insolvenčnímu správci),

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

v dané, neměnné částce, bez nutnosti sledování pořadí a bez možnosti přihlášení nových věřitelů.

V případě, že se zaměstnanec rozhodne ze zaměstnání odejít, jeho odchod pak pro mzdové účetní či personalisty souvisí s odesíláním dopisů všem jeho exekutorům, což je ve firmách s vysokou fluktuací zaměstnanců přinejmenším zatěžující. Jeden mzdový pracovník uvedl firemní zkušenost s nově nastupujícími zaměstnanci ve věku 20-25 let, kteří jsou již exekucemi zatíženi, a kteří v této společnosti dlouho nevydrží. Evidence jejich exekucí a následné řešení jejich odchodu po pár týdnech může proto pro zaměstnance spravující tuto agendu být frustrující. Zejména v případě, kdy se ve firmách o zaměstnance v exekuci stará personalista, mzdový účetní či ekonom v jedné osobě, což bylo v oslovených firmách označováno jako běžný stav.

Na otázku, co je pro zaměstnavatele největším problémem při zaměstnávání osob v exekuci a jaké opatření by v této věci pomohlo, se objevovaly názory o nevyrovnanosti odpovědnosti mezi zadluženým zaměstnancem a osobou spravující finanční administrativu firmy. Personalista/mzdový pracovník totiž fakticky ručí za správnost a za organizaci veškeré agendy, která se s dluhovou situací zaměstnance pojí, a to vše pod rizikem nemalých pokut.

Zaměstnanci dle informací personalistů mnohdy u přijímacího pohovoru o existenci exekucí ze studu - jak uvedl jeden z dotázaných - mlčí, nebo o svých exekucích do termínu nástupu do zaměstnání vázaného smlouvou, neměli ani tušení, jak vypověděl další z respondentů. Oslovené firmy se v tomto kontextu vyjádřily, že při přijímacím řízení nerozhoduje, zda uchazeč má či nemá exekuce. Některé společnosti uvedly, že z důvodu nízkého zájmu o práci si v současné době nemohou vybírat, některé uvedly, že ani v minulosti nebyly exekuce rozhodujícím faktorem v rozhodování o přijetí či nepřijetí uchazeče.

Zaměstnavatelé se ve většině případů shodli na tom, že se zaměstnanci v exekuci od těch, kteří exekuce nemají, v ničem neliší. Rozcházel se však v tvrzení, zda se zatíženost exekucemi dá vztáhnout na skupinu nekvalifikovaných či nízkokvalifikovaných zaměstnanců. Někteří uváděli, že se zadluženost týká mnohdy i osob s vysokým vzděláním, někteří finanční tíseň přikládali osobám se základním vzděláním, maximálně s výučním listem, pomocným silám, dělníkům, či osobám s nízkými příjmy, které dle jejich výpovědí obecně „nemí vycházet s penězi“.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Pracovní nabídky zprostředkované Úřadem práce ČR a Oddělení projektů EU Krajské pobočky Ústí n. L.

Pro osoby, které z různých důvodů nemohou sehnat standartní zaměstnání, či osobám, které se z výše uvedených důvodů rozhodly setrvat v šedé ekonomice a vydělávat si „na černo“, jsou úřadem práce nabízena místa, která mají za cíl jim v této – předpokládá se - přechodné situaci pomoci. Ať už v kontextu alespoň krátkodobého výdělků, nebo z pohledu jeho pracovní aktivizace, či za účelem získání poté dalšího, dlouhodobého zaměstnání.

Statistická data poskytnutá Kontaktním pracovištěm Louny Úřadu práce ČR k 31. 1. 2020 uvádí, že ve městě Postoloprty je volných 17 pracovních míst pro osoby s nízkými požadavky na kvalifikaci, přičemž průměrně na jedno volné pracovní místo, určené pro nízkokvalifikované osoby, připadá v Postoloprtech 13,2 uchazeče o zaměstnání. Úřad práce dále poskytl data o volných pracovních pozicích v Postoloprtech, a to k datu 24. 1. 2020. K tomuto dni byly uveřejněny pracovní nabídky od 3 zaměstnavatelů, kteří poptávají celkem 17 nových zaměstnanců se základním vzděláním, či praktickou ZŠ. 2 z nich na pozici číšník/servírka, 10 na pozici lešenářů/lešenářek s praxí, a 5 jako obsluhu vysokozdvizných a jiných vozíků a skladníků.

S problémem zaměstnanosti pomáhá klientům ÚP ČR, Kontaktního pracoviště v Lounech také regionální projekt *Společně to dokážeme v Ústeckém kraji*, který realizuje Krajská pobočka ÚP ČR v Ústí nad Labem a jedna z kanceláří pracovníků tohoto projektu působí přímo v Postoloprtech. *Projekt je zaměřen na uchazeče o zaměstnání evidovaných na Úřadu práce ČR, kteří jsou ohroženi sociální exkluzí, a jeho cílem je podpora těchto osob v podobě nabídky podpůrných aktivit, jakými jsou např. zprostředkování zaměstnání, rekvalifikace či poradenské a motivační aktivity*⁴³. Pravděpodobně z důvodu nižší kapacity uchazečů o zaměstnání a větší blízkosti v rovině pracovník-uchazeč, kterou tento projekt disponuje, byly jeho služby označovány za mnohem efektivnější a setrvání na nových pracovních pozicích (v případě zprostředkování zaměstnání uchazeči) trvalejšího charakteru, než v případě

⁴³ Dostupné z: https://www.esfcr.cz/projekty-opz/-/asset_publisher/ODuZumtPTtTa/content/spolecne-to-dokazeme-v-usteckem-kraji?inheritRedirect=false, 2. 3. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

získání zaměstnání skrze samotný úřad práce⁴⁴. Jedna z respondentek v rozhovoru uvedla, že úřad práce nebral v potaz její životní situaci jakožto samoživitelky a nabízel jí pracovní pozice směnného charakteru, či s výkonem práce mimo Postoloprty, které musela respondentka kvůli péči o dvě děti odmítat. Její stávající zaměstnání jí zprostředkoval právě zmíněný projekt.

V souvislosti s evropskými dotačními programy zaměřenými na podporu zaměstnanosti sociálně znevýhodněných, či nízko-kvalifikovaných osob v regionu, se nabídka takových pracovních pozic navýšila. Existence těchto programů tak pomáhá nejen úřadům práce a podpůrným projektům v oblasti zaměstnanosti, ale také zaměstnavatelům a v neposlední řadě osobám, které jsou na těchto pozicích zaměstnány. Několik z dotázaných respondentů z Postoloprty bylo součástí těchto programů. Jejich zkušenosti byly povšechně velmi pozitivní, práce je dle jejich názoru bavila, byla v Postoloprtech či blízkém okolí a pracovní doba byla dobře nastavena. Avšak respondenti shledávali v těchto evropských projektech zejména dvě zásadní nevýhody.

Jednou z nich je jejich krátkodobost a tedy nemožnost se zaměstnáním jako takovým počítat do budoucna a spíše se obávat konce pracovního poměru spojeným s hledáním nové práce. Tato nevýhoda je spojená také např. s nemožností řešení své dluhové situace a navazuje na druhý problém. Respondenti při vstupu do těchto projektů slyšávají častý příslib návaznosti běžného pracovního poměru po skončení jejich pozice v projektu. To se však dle výpovědí respondentů nesesetká s realitou. Někteřím zaměstnavatelům vzhledem k podpůrným nástrojům, které od úřadu práce získávají, se po uplynutí pracovní smlouvy jednoho zaměstnance více vyplatí přijmout zaměstnance nového, aby si zajistili možnost čerpat další dotační podporu na danou pracovní pozici. Tyto praktiky jsou dle respondentů běžné. Zmíněné programy slouží primárně k aktivizaci nezaměstnaných a jejich návratu na trh práce, avšak taková praxe tyto snahy znemožňuje a osobám onu sociální pomoc poskytuje pouze částečně.

Mimo pracovní pozice zřízené skrze evropské projekty nabízí úřady práce další nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, jako např. veřejně prospěšné práce, veřejnou

⁴⁴ Tímto není rozporováno, že služby poradenství skrze Projekt Společně to zvládneme nejsou aktivitami Úřadu práce, pouze ze získaných výpovědí vychází, že se jedná o efektivnější formu aktivní pomoci uchazečům o zaměstnání.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

službu, či společensky účelná pracovní místa. K 31. 1. 2020 bylo na těchto pozicích v Postoloprtech zaměstnáno 31 osob.

Oblast vzdělávání v Postoloprtech a vulnerabilita dětí

Za účelem pochopení rodinného zázemí sociálně znevýhodněných dětí z Postolopr, které mohou, vzhledem k nastávající plnoletosti, brzy mít svou vlastní domácnost a řešit otázky svých financí, byly vedeny rozhovory také s mládeží ve věku 15-18 let. Otázky směřovaly nejen na jejich povědomí a znalostech o dluzích a exekucích, ale také na to, jak téma dluhů vnímají, či z jakých zdrojů tyto informace čerpají.

Z rozhovorů vyplynulo, že se mládež nejčastěji dozvídá o dluzích v rodinném kruhu, a to spíše nepřímou formou, tedy z odposlechu rozhovoru mezi dospělými, případně pak z okolí, od svých kamarádů, kde se toto téma také probírá. Někteří z dotázaných uvedli, že jim téma není cizí díky filmům a seriálům, ve kterých se dluhy, půjčky, či lichvářské praktiky také promítají. Většina z dotázané mládeže dále uvedla, že se nějakým způsobem finanční výchovy dotkla také ve vyučovacích hodinách na místní základní škole, kterou navštěvuje.

Návaznost dluhové znalosti mládeže na ŠVP

Ze školního vzdělávacího plánu a učebních osnov, které byly Základní školou v Postoloprtech pro potřeby analýzy poskytnuty, vyplývá, že by se finanční výchova měla více či méně promítnout v matematice, občanské výchově a pracovní výchově. V matematice se v 9. třídě dle učebních osnov probírají základy finanční matematiky a úročení, ze kterých by žák měl pochopit základní pojmy, jako např. úrok, úroková míra, inflace, a měl by také získat základní informace o půjčkách a úvěrech. V předmětu pracovní výchovy jsou učební osnovy pro chlapce a dívky různé. Téma financí se objevuje v 8. třídě, během učiva s názvem Provoz a údržba domácnosti, avšak tato výuka je určena pouze pro dívky. Chlapce výuka věnující se vedení domácího účetnictví a ekonomiky domácnosti, rodinného rozpočtu, příjmů a výdajů domácnosti a úspor v celém tomto předmětu mívá. V období, kdy dívky probírají domácí finance, chlapci se věnují práci s technickými materiály a tzv. dílnám.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

V občanské výchově se péče o domácnost a finance, dle dokumentů školy, projevuje ve více oblastech učiva. Nejdříve v 6. třídě v tematické oblasti Domov a rodina, dále pak v 7. třídě během učiva věnující se rozpočtu a hospodaření s penězi, platebním kartám, bankám a jejich funkcím. V 9. třídě by pak dle učebního plánu mělo být výstupem žáka; uvést příklady bankovních služeb, měl by si uvědomit, jak by se dalo využít bank s ohledem na konkrétní životní situaci, přičemž by se měl naučit jednat odpovědně a opatrně při pořizování půjček a celkovém hospodaření s penězi. Právě občanská výchova byla dotázanou mládeží uváděna jako jediný zdroj informací ze strany školy, který žáci v průběhu výuky zaznamenali.

Zároveň se dotázaní vyjádřili, že ačkoliv si ze školy pamatují, že „něco ohledně dluhů brali“, nedokázali uvést, co si z hodiny zapamatovali. V hodinách prý probírali také jiná témata, jako např. kyberšikanu, u které uznali, že ji přisuzovali mnohem více pozornosti, než tomuto tématu. Je tak nasnadě, zda je toto téma z povahy pro mládež méně zajímavé, nebo byla zvolena nevhodná vyučovací forma a hodina/y tak pro žáky nebyla/y atraktivní.

Vzhledem k povaze šetření, které probíhalo mezi mládeží kvalitativní formou, a tedy nelze získané výsledky generalizovat, je zajímavé uvést znatelné rozdíly mezi výpověďmi dívek a chlapců. U chlapců převládají spíše informace, které odněkud pochyty a případně mezi sebou v partě kamarádů rozeberou a navzájem předají. Zároveň lze z daného vzorku respondentů říci, že jejich všeobecná znalost o půjčkách a jejich následcích, o existenci úroků, exekucích, srážkách ze mzdy a o případném odebrání majetku byla v porovnání s dívkami mnohem hlubší. Půjčky považovali za „zbytečné“, dále vypověděli, že „je lepší si je nebrat“ a označili je za krajní řešení v případě nouze. Dotázané dívky se o půjčkách dozvíдалy primárně od rodičů, případně z hodin občanské nauky. Jejich všeobecné informace o půjčkách či exekucích však byly minimální. Oslovené dívky například nerozlišovaly rozdíl mezi půjčkou a exekucí, v jednom z rozhovorů se dvojice dívek domnívala, že v případě, že si půjčí, tak pak splácí méně, chápala totiž půjčky jako výhodnou pomoc v nouzi, která svým způsobem supluje sociální podporu státu⁴⁵.

⁴⁵ Je nutné zdůraznit, že uvedené výsledky jsou zkresleny nejen počtem rozhovorů a charakterem sběru dat, ale také metodou, jakou sběr dat proběhl. Pro reliabilní výsledky by bylo potřeba nového, hlubšího výzkumného šetření.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Na otázku, jak by se mladí respondenti v dospělosti zachovali, kdyby neměli žádnou finanční rezervu a rozbila se jim náhle pračka, nebo jiná věc dnes již základní potřeby, většinou odpovídali, že by nejdříve oslovili svou rodinu, nebo známé. Chlapci se pak od dívek svými výpověďmi lišili v tom, že by si na novou pračku vydělali nárazovou brigádou, prací „na černo“, nebo by šli pracovat do nějaké fabriky (jako příklad uváděli Amazon), kde je prý „vždycky vezmou“. Tyto výpovědi svým způsobem potvrzují uvedené poznatky v předchozí kapitole, kdy je práce „na černo“ chápána i dospělými jako praktické řešení problémů.

Poslední otázkou v rozhovoru bylo, zda mládež ví o tom, že se mohou zadlužit také děti do 18 let. Kromě jednoho staršího chlapce o této možnosti nevěděl nikdo z dalších 16 dětí. Ten uvedl možnost zadlužit se na úřadu práce v případě, že po základní škole nastoupí do zaměstnání a nenahlásí se na příslušném úřadě práce. Poté, co byla skupině těchto respondentů zmíněna také možnost zadlužit se mimo jiné na místním poplatku za popelnice, si některé děti toto riziko následně také uvědomily.

Jedním z několika mechanismů fungujícím v konceptu sociálního vyloučení je adaptace, tedy vykazování určitých vzorců jednání, které jsou pro danou (sociálně vyloučenou) oblast specifické. Ladislav Toušek hovoří o tom, že tyto vzorce mohou a nemusí být přímou reakcí na specifické podmínky sociální exkluze. Dle něj *jsou většinou důsledkem uzavření cest ke standardním způsobům řešení některých problémů, se kterými se setkávají jak osoby ohrožené sociálním vyloučením, tak širší společnost*⁴⁶. Takové jednání lze označit za maladaptivní a lze předpokládat, že jej lze vztáhnout také v kontextu přejímání vzorců myšlení a chování v oblasti dluhů.

Je otázkou, jaké budou osoby, které byly v dětství v rodině obkloповány tématem půjček a exekucí, vykazovat chování právě v případě nesnadné finanční situace. Zda tyto vzorce chování mladý dospělý přejme a bude svým jednáním rodiče následovat, nebo kvůli situacím, které zažil, se rozhodne podobné problémy řešit jiným způsobem. Je pochopitelné, že tyto reakce závisí na každém jedinci a na mnoha faktorech, které jej formovaly, ať už psychických, charakterových, výchovných a dalších.

⁴⁶ Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/cs/socialni-vyloucení-a-prostorova-segregace>, 3. 3. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Někteří institucionální aktéři, ale také samotní respondenti zmiňovali občasný jev, který se v zadlužených rodinách objevuje, a který souvisí právě s přejímáním vzorců chování, v tomto případě v doslovném slova smyslu. Někteří rodiče dle informací těchto respondentů čekají, až jejich dítě dovrší 18 let, aby se mohlo pro rodinu uvázat novou půjčkou, která má „pomoci“ rodině z dluhů. Tento případ lze označit za extrémní a to zejména v rovině etické.

Dětská zadluženost

V této zprávě byla již v úvodních kapitolách nastíněna problematika dětských dluhů v kontextu dluhů na komunálním odpadu u postoloprtských dětí a mladých dospělých. Tato část se tomuto tématu věnuje podrobněji a poukazuje na její stále nedostatečné legislativní ukotvení a zranitelnost samotných dětských dlužníků.

Téma dětské zadluženosti v mediálním prostoru v nedávné době otevřel pořad *168 hodin*, který se ve své reportáži věnoval dětským dlužníkům vůči *Plzeňským městským dopravním podnikům a.s.*, které se významně podílely na zadluženosti dětí v Plzeňském kraji. Reportáž se zabývala příběhy dětí, které byly v městské hromadné dopravě revizory pokutovány při jízdě na černo a svůj dluh nepředaly rodičům, nebo jej rodiče z různých důvodů nezaplatili. Tyto pohledávky poté dopravní podnik přeprodával přes advokátní kancelář, která je následně převáděla přes firmu na Britských Panenských ostrovech a ta znovu zpět do ČR, což se promítlo v nárůstu exekučních nákladů. Reportéři dále uvedli, že *běžnou praxí bylo, že advokáti i exekutoři si účtovali vysoké poplatky za nenáročné administrativní úkony. Pokuty tak rostly do výše desítek tisíc korun. Dluhy dopravních podniků se navíc přeprodávaly a noví věřitelé byli nekompromisní. Dluhy za nesplacené pokuty v dětství v řádech stokorun se tak vyšplhaly např. na 72 tisíc korun, v jednom známém případě dokonce na 400 tisíc korun.*⁴⁷ Příběh dětí, dnes již v mnohých případech i dospělých, z Plzně, kteří se zadlužili vůči dopravnímu podniku, skončil šťastně, když se vedení Plzně rozhodlo zastavit všechny dluhy a exekuce dětí, které byly přistiženy revizory v městské hromadné dopravě bez platné jízdenky.⁴⁸

⁴⁷ Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2781638-nejvice-deti-v-exekuci-je-v-plzni-dopravni-podnik-dluhy-preprodaval-do-danoveho-raje>, 3. 3. 2020

⁴⁸ Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/mhd-plzen-dluhy-exekuce-dite-jizda-nacerno-clovek-v-tisni-jizdenka.A200108_525303_plzen-zpravy_vb, 3. 3. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Obrázek 3: Počet dětí v exekuci v jednotlivých krajích ČR (2019) ⁴⁹

Prezident exekutorské komory uvedl, že je „aktuálně vedeno 3476 exekucí, z čehož 2200 je počet exekucí na děti do patnácti let“⁵⁰. Zadluženosti dětí se věnuje také organizace *Člověk v tísni*, která hovoří o tom, že než se dluh k dítěti dostane, dosáhne do výše tisíců, spíše desetitisíců korun. Navíc v období plnoletosti pak dluh často přejde rovnou do exekuce a dítě na prahu dospělosti je tak okamžitě uvězněno v dluhové pasti bez možnosti se zpětně bránit.⁵¹

Tato praxe je příkladem také v případě zadluženosti dětí na svozu komunálního odpadu v Postoloprtech. Jak bylo představeno v kapitole výše, děti o svém dluhu na popelnicích neví, pokud o něm nejsou informováni rodiči, případně jej zjistí ve svých 18 letech, když jsou v lepším případě o dluhu informováni ještě městským úřadem. Jedinou z výhod je možná osobní domluva s pracovníkem městského úřadu spravujícím agendu dluhů vůči městu a možnost domluvit se s ním na splácení. I přesto je tato varianta minimálně z pohledu skupiny poslanců nedostačující, a proto připravili novelu občanského zákoníku.⁵²

⁴⁹ Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2781638-nejvice-deti-v-exekuci-je-v-plzni-dopravni-podnik-dluhy-preprodaval-do-danoveho-raje>, 3. 3. 2020

⁵⁰ Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2781638-nejvice-deti-v-exekuci-je-v-plzni-dopravni-podnik-dluhy-preprodaval-do-danoveho-raje>, 3. 3. 2020

⁵¹ Dostupné z: <https://www.zadluzenedeti.cz/>, 3. 3. 2020

⁵² tamtéž

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Tato novela hned v prvním článku prvního odstavce uvádí, že *vznikne-li peněžitý dluh nezletilému, který ke dni události nebo jednání, jež zakládá vznik tohoto dluhu, nedovrší patnáct let, přechází tento dluh okamžikem vzniku na jeho zákonného zástupce. Je-li nezletilý svěřen do péče jiné osoby, přejde tento dluh na tuto osobu. Nemá-li nezletilý zákonného zástupce a není-li svěřen do péče jiné osoby, přejde tento dluh nezletilého na stát.*⁵³ Tato novela je dle informací *Člověka v tísní* ve fázi, kdy čeká na podpis prezidenta. Pokud by prezident s touto novelou souhlasil, byla by v dané chvíli schválena a považována za platnou.⁵⁴

⁵³ Dostupné z: <https://www.zadluzenedeti.cz/assets/pdf/t045600.pdf>, 3. 3. 2020

⁵⁴ Dostupné z: <https://www.zadluzenedeti.cz/>, 3. 3. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Psychologické dopady

Dluhy, exekuce a témata s nimi spojená jednoznačně nelze označit za příjemnou zkušenost v životě člověka. Pokud se člověk uchýlí, či je okolnostmi nucen zavázat se k půjčce, následují toto rozhodnutí mnohdy obavy o to, zda bude následně své pohledávky schopen splácet. Ať už dlužník své dluhy splácí, nebo ne, může se potýkat s projevy psychického neklidu, které jsou v případě financí pochopitelné.

Jak bylo ve zprávě uvedeno výše, respondenti z osobních zkušeností vypovídali, že je mnohdy velmi náročné se ve svých dluzích zorientovat, vzhledem ke změnám, které v jejich průběhu nastávají. Mnozí z nich pak mohou být důsledkem takového nepřehledného jednání, či jinými důvody, které zde byly uvedeny, demotivováni v aktivním řešení jejich dluhů. Dlužníci v případě zmiňovaného enormního nárůstu dluhu navíc nemají vidinu tzv. cílové rovinky, tedy doby, kdy by byli schopni svůj dluh reálně splatit.

Pokud na to mají prostředky a rozhodnou se své dluhy splácet, jejich dluhy stále narůstají, a pokud nesplácí více, než je jejich měsíční úrok, z celkové sumy, kterou musí splatit, se jim prakticky nic neodečítá. Zároveň je dnešní systém splácení nastaven tak, že pokud dlužník svůj dluh splácí, jeho první splátky jdou primárně na zaplacení exekutorských poplatků a penále a až v poslední řadě na splacení samotného dluhu. Jedna z respondentek vyjádřila své přání v podobě prominutí penále, aby věděla, kam se její dluhy hýbou a v jaké fázi splácení se právě nachází. Zastavení nárůstu dluhu probíhá až u dlužníků, kteří splnili podmínky insolvence a dostali se do insolvenčního procesu.

Více než polovina dotázaných osob v exekuci na otázku, jak je jejich dluhy ovlivňují, uvedla, že pociťují psychickou zátěž pramenící z jejich situace. Tu popsali jako velmi stresující, z důvodu neustálých obav z nedoplatků, z exekutorů a budoucího vývoje. Respondenti také zdůrazňovali propojenost zadluženosti s jinými oblastmi, např. pracovní, či vztahovou a tedy psychickou náročnost tyto komplexní problémy zvládnout. U některých respondentů byly v průběhu rozhovoru znatelné dopady dluhů na jejich psychiku, někteří naopak uváděli, že úzkosti a frustrace věci nepomáhají a že je potřeba se jejich situaci nepoddávat.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Všichni dotázaní se ve svých výpovědích shodli na tom, že ve svém okolí nejsou jediní, kteří jsou zatíženi exekucemi. Někteří dokonce uváděli, že „neznají někoho, kdo by dluhy neměl“, případně, že „někteří už jsou čistí“. Díky tomu se v rámci své rodiny a přátel nestydí toto téma řešit a své problémy s nimi rozebírat. Několik respondentů však uvedlo, že před ostatními, zejména v pracovním prostředí se za svou dluhovou situaci stydí. Někteří o svých dlužích prý nemluví ani před dětmi, a to ze stejného důvodu.

Výzkum *Stav české rodiny, co ji chrání a ohrožuje* uvádí, že příjmová chudoba domácnosti a případné problémy v rodině mohou souviset s problémy dětí na základě několika souvislostí – *přenos stresu a vyšší intenzita hádek rodičů, horší životospráva a životní styl, menší možnost rodičů investovat do rozvojových volnočasových aktivit dítěte, společenská stigmatizace, proměna sociálního prostředí dítěte, snížené aspirace neúspěšných rodičů a podobně*. Zároveň hovoří o tom, že děti z chudých, či zadlužených rodin mají ve 20 % zdravotní problémy, zatímco děti z ekonomicky „neproblematických“ rodin jen ve 13 %. Podobné je to u problémů ve škole (22 % versus 14 %) či v komunikaci s rodiči (24 % versus 10 %).⁵⁵

Legislativa

Problematické dluhů v mnohém nepřispívá také současné nastavení legislativy, které vyvolalo již několik snah o změnu. Příkladem lze uvést zmiňovaný plzeňský dopravní podnik, či uvedenou novelu občanského zákoníku v kontextu dětských dluhů. Tato kapitola slouží jako velmi stručné představení komplikací, na které se v rozhovorech s institucionálními aktéry, ale zejména s cílovou skupinou zadlužených osob narazilo a se kterými těžkostmi se dlužníci v již tak nesnadné situaci mnohdy setkávají, z nichž některé již byly v průběhu této zprávy představeny.

Velmi často komunikovaným problémem zadlužených osob je znesnadnění zasílání splátek věřitelům. Jelikož se těmito osobám, které z uvedených důvodů pracují nelegálně, jednoduše nevyplatí mít zřízený bankovní účet, či si jej z jiných důvodů nemohou zřídit, jsou v případě zasílání splátek odkázáni na splácení formou složenek.

⁵⁵ Dostupné z: <https://www.nadacesirius.cz/soubory/zaverecne-zpravy/Zaverecna-zprava-z-vyzkumu-primarni-prevence-ohrozeni-rodiny.pdf>, 3. 3. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Ty však dle nového ceníku vyjdou na 48 Kč⁵⁶. Z rozhovorů vyplynulo, že respondenti chtějí mnohdy poslat „aspoň něco“, a proto zasílají svým věřitelům částky 100 / 200 Kč. Jenže právě pro tyto osoby v nouzi, které se snaží stokorunami splatit své deseti/statisícové dluhy, je částka 48 Kč za poplatek za pouhé odeslání peněz v porovnání se samotnou výší splátky naprosto neúměrná. Zvláště, když jsou zatíženi vícero exekucemi a nuceni tak zaslat vícero složenek různým věřitelům.

Několik dotázaných má zkušenost s tím, že nebyli přijati do zaměstnání kvůli tomu, že nevlastní bankovní účet. Důvodem bylo standartní zasílání platu zaměstnancům na bankovní účet a v mnohých firmách nebylo v jejich zájmu přistoupit na jinou formu výplaty.

V souvislosti s pracovním trhem padlo ze strany zaměstnavatelů pár zajímavých poznatků, které by mohly zadluženým osobám pomoci. Jedním z nich byl návrh na přehledný systém, ve kterém by bylo patrné pořadí exekucí, celková dlužná částka a věřitel. Takový „registr exekucí“ by byl jednodušší jak pro dlužníky, věřitele a exekutory, tak také pro zaměstnavatele, kteří by si tyto informace mohli vyhledávat například skrze rodné číslo dlužníka. Díky takovému systému lze předpokládat, že by se oblast exekucí stala mnohem více transparentnější.

Další oslovený zaměstnavatel uvedl problematiku obměny uchazečů o veřejně prospěšné práce. Pokud zaměstnavatel zaměstnává osoby na veřejně prospěšné práce, v tomto případě sezónní, nelze jej dle současné legislativy zaměstnat příští rok znovu. Pomineme-li, že by veřejně prospěšné práce měly být aktivizačním prvkem, který má vést k začlenění této osoby na trh, jsou tyto osoby v případě, že je s nimi zaměstnavatel spokojen, nuceny čekat na přespříští sezónu, kdy je jim tato práce znovu přislíbena. Tato klička je častou praxí, a ačkoliv zajišťuje práci pro osoby, které si jinak těžko hledají pracovní místo, postrádá stabilitu, kterou člověk (v dluhách) potřebuje.

Nad enormním nárůstem dluhů, kdy se z několika tisíců korun může stát dluh ve v řádech deseti, spíše statisíců korun se pozastavoval ne jeden z oslovených respondentů, zaměstnavatelů, či institucionálních aktérů. Jeden z respondentů-

⁵⁶ Dostupné z: <https://www.ceskaposta.cz/sluzby/platebni-a-financni-sluzby-cr/postovni-poukazka-c>, 4. 3. 2020

dlužníků připodobnil tento systém k mafiánským praktikám a lichvě. Tyto nárůsty dluhů se však týkají také státních či městských podniků a organizací (dopravní podnik, knihovna, městský úřad), či komerčních subjektů, které jsou veřejností vnímány jako důvěryhodné (zdravotní pojišťovny, banky). Jak se tedy liší nekalé praktiky nebankovních institucí, které jsou často zmiňovány v médiích od zdravotní pojišťovny, když obě dokáží člověka v nouzi dostat do nouze ještě větší?

Zastropování nákladů na půjčku se v minulosti řešilo také mezi poslanci a odborníky, avšak nedošlo se k jednotnému závěru. Někteří považovali 40-60 % za adekvátní maximální navýšení nákladů na půjčku a opírali se přitom o rozhodnutí soudů, kdy je nad takovou výší definována lichva. Někteří s tímto „absurdním“ navýšením nesouhlasili a odkazovali se na německou praxi, kdy je již dvojnásobek ceny běžného úroku chápán jako lichva. Odborníci však zároveň v případech snížení nákladů na půjčku či nízkého stropu úroků vyjádřili své obavy z možné likvidace trhu mikropůjček, které jsou osobám v nouzi mnohdy potřebné.⁵⁷

Přáním několika respondentů bylo ono zastavení úroků, pokud člověk splácí, a to právě z důvodu neustálého nárůstu a nemožnosti „vidět světlo na konci tunelu“. Zvláště, pokud jsou osoby schopny zasílat pouze stokorunové splátky. Zastavení úroků se však podařilo pouze těm dlužníkům, kteří se dostali do procesu oddlužení. Experti však již vypracovávají zprávy, ve kterých označují současné nastavení insolvenčí za nedostatečnou „cestu ven“ z dluhů⁵⁸. Mimo legislativní náročnost tohoto procesu je pro vstup do insolvence podmíněn několika body:

- Dlužník má min. 2 dluhy po splatnosti (3 měsíce po sobě jdoucí platbě)
- Dlužník musí být schopen ke svým měsíčním výdajům na živobytí sebe a vyživovací povinnosti, schopen splácet min. splátku 2 200,- na insolvenční
- Nezaplát-li dlužník za dobu insolvence (3 nebo 5 let) min. 30 % pohledávek, nemusí být zproštěn od zbývajících výše nesplacených pohledávek

⁵⁷ Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2799524-zastanci-stropu-pro-uroky-z-pujcek-mluvi-o-nemravne-vysi-kritici-se-boji-presunu-trhu>, 4. 3. 2020

⁵⁸ Dostupné z: http://centrumspot.cz/wp-content/uploads/2019/11/SPOT_Exekuce.pdf, 4. 3. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

- Dlužník je povinen prokázat své příjmy rok před a po podání insolvenčního návrhu
- Dlužník se podáním insolvenčního návrhu vystavuje riziku zpeněžení nemovitosti ve prospěch splacení pohledávek, a to i takové nemovitosti ve které bydlí (je specifikováno jako chráněné obydlí)
- Dlužníkovi může být prodán movitý majetek
- Veškeré příjmy nad hranici nezabavitelného minimum jsou poskytovány na umoření pohledávek, včetně dědictví, darů, výher

Radek Hábl, expert na dluhovou oblast pro Agenturu pro sociální začleňování představil srovnání exekučního a insolvenčního řízení z pohledů věřitelů. Na tomto příkladu také uvádí zmíněnou nevýhodnost exekučního vymáhání jako takového a velký rozdíl v úspěšnosti vymáhání. Naráží tak na – pro zadlužené osoby - mnohdy nedosažitelné podmínky insolvence, které také ostatním zadluženým osobám brání úspěšně a efektivně splatit své dluhy, což lze považovat v tématu dluhů za stěžejní.

Zároveň uvádí, že *exekuce mají opodstatnění tam, kde dlužník má peníze a nechce dát, ne tam, kde nemá a dluh nekonečně narůstá. Ten pak patří do insolvence.*⁵⁹

Tabulka 3: Srovnání exekucí a insolvenčí v daných ohledech⁶⁰

	Exekuce	Insolvence (oddlužení)
Průměrné uspokojení pohledávek věřitelů	18-25 %	56 %
Kterým věřitelům se umožňují pohledávky	První věřitel(é) v pořadí	Všichni věřitelé
Kolik jde na splátky věřitelům	U nepřednostních pohledávek 1/3 z rozdílu mezi příjmem a nezabavitelnou částkou, přednostní pohledávky 2/3	Vždy 2/3 z rozdílu mezi příjmem a základní nezabavitelnou částkou
Nárůst dluhu	Kontinuální nárůst dluhu o úroky, sankce, náklady na vymáhání	Nárůst veškerého příslušenství zastaven; navíc se hradí jen fixní náklady insolvenčního řízení
Dluh na výživném	Nejistá vymahatelnost v závislosti na pořadí v rámci přednostních pohledávek	Podmínkou je uhrazení 100 %
Informace o dlužníkovi	Zpoplatnění informace jen o počtu exekucí a jistině	Kompletní veřejný spis dostupný zdarma
Finanční a administrativní zátěž pro zaměstnavatele	Vysoká	Minimální

60

Dostupné

Z:

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10215450565731100&set=a.10212332451780200&type=3&theater>, 4. 3. 2020

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Příjmy dlužníka

Často šedá/černá
ekonomika

Nutnost přiznání legálního
příjmu

Doporučení

- Otevření nízkoprahové dluhové poradny, s pravidelným provozem – min. na 2 půldny v týdnu a doplnit její ambulantní činnost terénní formou práce
- Vytvořit podpůrnou síť (platformu) aktérů zabývajících se zadlužeností občanů města, složenou ze zástupců NNO, ÚP ČR, zaměstnavatelů, samosprávy, občané města, městské policie
- Zavedení a využití institutu splácení dluhů, se souhlasem dlužníka, z Příspěvků na živobytí
- Využívat institutu „zvláštního příjemce“
- Návrh přenesení zodpovědnosti hradit poplatek za svoz komunálního odpadu na majitele domu – součást nájmu
- V komunikaci vůči občanům – dlužníkům, zdůrazňovat možnost uhrazení poplatku za svoz komunálního odpadu ve 4 stejných splátkách, který nynější podoba vyhlášky umožňuje (s využitím rozhlasu, NNO, sociálního odd. města)
- Pravidelně 1x ročně monitorovat strukturu občanů – dlužníků za svoz komunálního odpadu a cíleně oslovovat ty, kteří nevykazují několika - násobnou opakovanou četnost dluhů (ve spolupráci s NNO a sociálním odd. města)
- Vytvoření pracovní pozice dluhového koordinátora coby zaměstnance Odboru vnitřních věcí, který bude svou činnost směřovat na podporu splácení pohledávek občanů, ve spolupráci s dluhovou platformou
- Nadále podporovat / vytvářet, ve spolupráci s významnými zaměstnavateli a ÚP ČR, příležitosti k podporovanému zaměstnávání u zvláště zranitelných osob vymezených zákonem o zaměstnanosti a osob z nízkopříjmových domácností, s kumulací zdravotních a sociálních znevýhodněními, včetně osob před /zadlužených.
- Přijmout nový systém sankcí u pohledávek za svoz komunálního odpadu, tak aby výše sankce nenaplnovala znaky lichevního jednání, a to od roku 2021
- Jednorázově amnestovat dětské dluhy za svoz komunálního odpadu od roku 2021 (příp. postupnými odpisy v každém kalendářním roce)
- Snížit počet plateb na složení jistoty k získání nájmu v městském bytě (z 3 měsíčních plateb na 1) nebo ponechat současnou podobu složení jistoty s podmínkou uzavření nájemní smlouvy v délce 1 roku

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

- Ukotvit nová pravidla pro práci se zadlužeností občanů do nově vzniklé metodiky a příslušných vyhlášek / směrnic

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Zdroje

http://centrumspot.cz/wp-content/uploads/2015/01/2014_Vyhodnost_prace_I_final.pdf

<http://mapaexekuci.cz/index.php/mapa-2/>

<http://www.antropoweb.cz/cs/socialni-vyloucení-a-prostorova-segregace>

<http://www.pracevobci.cz/upload/studies/2/SPOT-Prace-jako-financni-a-existencni-riziko.pdf>

<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2799524-zastanci-stropu-pro-uroky-z-pujcek-mluvi-o-nemravne-vysi-kritici-se-boji-presunu-trhu>

<https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/2781638-nejvice-deti-v-exekuci-je-v-plzni-dopravní-podnik-dluhy-preprodaval-do-danoveho-rajce>

<https://isir.justice.cz/isir/common/index.do>

https://m.postoloprty.cz/assets/File.ashx?id_org=12611&id_dokumenty=1797

<https://m.postoloprty.cz/polplatky-za-odpady/d-2395>

<https://m.postoloprty.cz/uplatneni-naroku-na-osvobozeni-od-poplatku-za-odpady/d-1930>

<https://skrblik.cz/wp-content/uploads/tema/09-poplatky-za-svoz-komunalniho-odpadu-full.png>

<https://www.ceskaposta.cz/sluzby/platebni-a-financni-sluzby-cr/postovni-poukazka-c>

<https://www.czso.cz/documents/10180/91917344/1300721903.pdf/ea01e710-2ae5-49f3-8792-ebb384754346?version=1.0>

<https://www.ekcr.cz/1/exekutori-radi/824-19-srazky-ze-mzdy?w>

https://www.esfcr.cz/projekty-opz/-/asset_publisher/ODuZumtPTtTa/content/spolecne-to-dokazeme-v-usteckem-kraji?inheritRedirect=false

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10215450565731100&set=a.10212332451780200&type=3&theater>

https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/mhd-plzen-dluhy-exekuce-dite-jizda-nacerno-clovek-v-tisni-jizdenka.A200108_525303_plzen-zpravy_vb

<https://www.mesec.cz/clanky/dluznikum-v-exekuci-zustane-v-roce2020-vice-penez/>

<https://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/rodina-a-dite-v-kontextu-moznosti-prevence-podpory-a-spoluprace.pdf>

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

<https://www.nadacesirius.cz/soubory/zaverecne-zpravy/Zaverecna-zprava-z-vyzkumu-primarni-prevence-ohrozeni-rodiny.pdf>

<https://www.otevrenaspolecnost.cz/knihovna/5385-jak-zustat-clovekem-v-siti-dluhu-kvalitativni-vyzkum>

<https://www.postoloprty.cz/postup-ziskani-obecniho-bytu/d-5951/p1=2371>

<https://www.pracevobci.cz/upload/studies/11/factsheet-03.pdf#page=4>

<https://www.pracevobci.cz/upload/studies/15/factsheet-07.pdf>

<https://www.pracevobci.cz/upload/studies/16/factsheet-08.pdf#page=5>

https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Postoloprty_VA.pdf

<https://www.zadluzenedeti.cz/>

<https://www.zadluzenedeti.cz/assets/pdf/t045600.pdf>

https://www.redogan.cz/inkaso_pohledavek.aspx

<https://www.provident.cz/>

<https://zonky.cz//nejlevnejsi-pujcka/>

http://centrumspot.cz/wp-content/uploads/2019/11/SPOT_Exekuce.pdf

http://centrumspot.cz/wp-content/uploads/2019/12/schema_bariery.png

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost